

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Katedra: Filosofie
Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ
Studijní program: Občanská výchova – anglický jazyk
(kombinace)

MEDIÁLNÍ OBRAZ DOBROVOLNÉ SKROMNOSTI
MEDIA IMAGE OF VOLUNTARY SIMPLICITY
DIE MEDIENABBILDUNG DER FREIWILLIGEN
BESCHEIDENHEIT

Diplomová práce: 10–FP–FIL–169

Autor:

Lucie Horáková

Podpis:

.....

Adresa:

Nádražní 610
517 73 Opočno

Vedoucí práce: PhDr. Stanislava Exnerová

Konzultant:

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
73	17 329	0	0	29	3

V Liberci dne: 14. 4. 2010

Katedra: filosofie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)


Diplomant: **Lucie Horáková**
Adresa: **Nádražní 610, 517 73 Opočno**
Obor (kombinace): **Občanská výchova - anglický jazyk**
Název DP: **Mediální obraz dobrovolné skromnosti**
Název DP v angličtině: **Media Image of Voluntary Simlicity**
Vedoucí práce: **PhDr. Stanislava Exnerová**
Konzultant:
Termín odevzdání: **duben 2010**

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné.resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 8. dubna 2009


.....
děkan


.....
vedoucí katedry

Převzal (diplomant): **LUCIE HORÁKOVÁ**
Datum: **22.5.2009**
Podpis: 

Cíl:

V DP autorka popíše koncept dobrovolné skromnosti a problematiku jejího obrazu v českých médiích - zmapuje vybrané sdělovací prostředky ve vymezeném časovém období a zanalyzuje, jak píší o dobrovolné skromnosti.

Požadavky:

Prostudování příslušné literatury a analýza vybraného média.

Metody

Syntéza pramenů a literatury. Mediální analýza.

Literatura:

LIBROVÁ, Hana. Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti). 1.vyd. Brno: Veronica, 1994. 218 s. ISBN 80-85368-18-8.

LIBROVÁ, Hana. Vlažní a váhaví : (Kapitoly o ekologickém luxusu). 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003. 313 s. ISBN 80-7239-149-6.

KOHÁK, Erazim. Zelená svatozář : kapitoly z ekologické etiky. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 204 s. ISBN 80-85850-86-9.

BURTON, Greame. JIRÁK, Jan. Úvod do studia médií. 1. vyd. Brno: BARRISTER&PRINCIPAL, 2001. 391 s. ISBN 80-85947-67-6.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne: 14. 4. 2010.

Lucie Horáková

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Stanislavě Exnerové za vedení práce a za její přínosné připomínky. Svým blízkým děkuji za pochopení a podporu.

Anotace

Diplomová práce se zabývá dobrovolnou skromností a jejím obrazem v deníku Mladá fronta Dnes. Práce popisuje koncept dobrovolné skromnosti, její klady a zápory a souvislost s ekologickou etikou a morální filosofií. Dále ukazuje, jak může dobrovolná skromnost vypadat v praxi a jak lze toto téma zařadit do výuky na základní škole. Věnuje se také médiím a jejich vlivu na společnost. Mediální analýza předkládá obraz dobrovolné skromnosti v MF Dnes co se týče četnosti, druhu, obsahu, souvislosti, podrobnosti a celkového vyznění článků a jejich vlivu na čtenáře.

Summary

This Diploma Thesis deals with voluntary simplicity and its image in the daily newspaper Mladá fronta Dnes. The DT describes the concept of voluntary simplicity, its positives and negatives and the connection with the environmental ethics and moral philosophy. Next it shows how the voluntary simplicity can manifest practically and how it is possible to teach the topic at basic school. It also pursues the media and their influence on the society. Media analysis examines the image of voluntary simplicity in MF Dnes as regards the number, kind, content, connection, detail and overall profess of the articles and their influence on the readers.

Annotation

Die Diplomarbeit beschäftigt sich mit dem Thema der freiwilligen Bescheidenheit und ihrer Abbildung in der Tageszeitung Mlada fronta Dnes. Die Arbeit beschreibt den Entwurf der freiwilligen Bescheidenheit, ihre Vorteile und Nachteile und den Zusammenhang mit der Umweltethik und Philosophie der Moral. Weiter wird gezeigt, wie die freiwillige Bescheidenheit in der Praxis aussehen kann und wie man dieses Thema in dem Unterricht an der Grundschule einsetzen kann. Die Arbeit widmet sich auch den Medien und deren Einfluss auf die Gesellschaft. Die Medienanalyse legt das Bild der freiwilligen Bescheidenheit in der Tageszeitung MF Dnes vor, sie betrifft die Häufigkeit, die Art, den Inhalt, den Zusammenhang, die Einzelheiten und die gesamten Folgen der Artikel und deren Einfluss auf Leser.

Obsah

Úvod.....	10
1 Dobrovolná skromnost	12
1.1 Vysvětlení pojmu dobrovolná skromnost	12
1.1.1 Problematičnost dobrovolné skromnosti	14
1.1.2 Argumenty pro dobrovolnou skromnost - teorie	16
1.1.3 Motivace k dobrovolné skromnosti - praxe	17
1.1.1.1 Reakce na ekologickou krizi a konzumerismus	17
1.1.1.2 Rozmanité důvody	18
1.1.1.3 Šest luxusních statků podle Hanse Magna Enzensbergera	20
1.2 Ekologická etika, morální filosofie a dobrovolná skromnost.....	21
1.2.1 Ekologická etika	21
1.2.1.1 Vztah člověka k přírodě	22
1.2.1.2 Strategie v ekologické etice	26
1.2.1.3 Strategie osobní odpovědnosti	27
1.2.1.4 Strategie poznané nutnosti.....	28
1.2.2 Morální filosofie	30
1.3 Dobrovolná skromnost v praxi	32
1.3.1 Konkrétní projevy dobrovolné skromnosti v praxi.....	32
1.3.1.1 Doprava	32
1.3.1.2 Turismus.....	34
1.3.1.3 Zaměstnání a peníze	37
1.3.1.4 Bydlení, domácnost a spotřeba	38
1.3.1.5 Stravování	40
1.3.1.6 Bohatý život skromnými prostředky	42
2 Možnosti začlenění tématu dobrovolné skromnosti na ZŠ	45
2.1 Vzdělávací oblasti.....	45
2.2 Průřezová témata	47
3 Média	49
3.1 Média a moderní společnost.....	49
3.2 Moc a vliv médií.....	50
4 Mediální analýza	52

4.1 Výběr média a použité metody a postupy zkoumání	52
4.2 Kritéria výběru článků	52
4.3 Roztřídění témat článků.....	53
4.4 Analýza článků	54
4.4.1 Myšlenky dobrovolné skromnosti jsou hlavním tématem článků	54
4.4.1.1 Obecné články - příroda, krajina, zvířata	54
4.4.1.2 Specifické články - ochrana přírody, krajiny, lidí, zvířat	56
4.4.1.3 Třídění a zpracování odpadů.....	58
4.4.2 Myšlenky dobrovolné skromnosti jsou součástí článků	58
4.4.2.1 Ekologické a ekonomické chování.....	58
4.4.2.2 Doprava	60
4.4.2.3 Dálnice R35.....	61
4.4.2.4 Summit o klimatu v Kodani	62
4.4.2.5 Ostatní	63
4.4.3 Články, které se týkají konkrétních lidí žijících v nějakém ohledu dobrovolně skromně	64
4.4.4 Články, ve kterých se objevil termín dobrovolná skromnost.....	66
4.4.5 Témata, která se dobrovolnou skromností nezabývají, i když by dle mého názoru měly	67
Závěr	68
Seznam použité literatury.....	70
Seznam příloh	73

Úvod

V současné době se stále více hovoří o konzumerismu a konzumní společnosti. Stáváme se závislí na předmětech a zážitcích, bez kterých byli naši předkové schopni žít a dokonce se mnohdy ze života radovat více než my. Chceme stále více, aniž bychom si uvědomovali, že hromadění majetku nám nejenom dává svobodu, ale zároveň nás i svazuje, když nad ním ztrácíme kontrolu. Neustálá honba za penězi a blahobytem z nás činí otroky, kteří mnohdy ani nemají čas své peníze utratit. Čím více času trávíme v práci, tím méně času máme na svou rodinu, přátele a zábavu. Jednou za rok pak prcháme na luxusní dovolenou, abychom si od tohoto shonu odpočinuli a mohli zase opět vydělávat a nakupovat.

Ne úplně všichni ale žijí tímto způsobem. Jsou mezi námi tací, pro které není nakupování a spotřeba náplní života. Mezi hodnoty, kterých si cení, patří rodina, láska, přátelství, příroda, klid a ve svém životě hledají hlubší smysl než je konzum. Záleží jim na životním prostředí a nechtějí ho bezohledně ničit. Tomuto postoji říkáme dobrovolná skromnost.

Tento termín ale není příliš známý a často používaný. O dobrovolně skromných vědí většinou pouze jejich blízcí známí a příbuzní. Je to nekonzumní způsob života, který není pro současný kapitalismus ekonomicky zajímavý, a tudíž ani propagovaný. Proto jsem se rozhodla zjistit, zda mají obyvatelé České republiky možnost s tímto tématem přijít alespoň občas to styku skrze média, která mají na naše hodnoty, postoje a myšlení obrovský vliv. Pro svůj výzkum jsem si vybrala nejčtenější seriózní deník v ČR, Mladou frontu Dnes. Cílem práce je popsat princip dobrovolné skromnosti, zmapovat vybrané médium ve zvoleném časovém období a zanalyzovat, jak píše o dobrovolné skromnosti.

Práce je rozdělena na čtyři hlavní části. V teoretické části se zabývá dobrovolnou skromností jako životním způsobem, popisuje její problematičnost i důvody, proč je správnou cestou. Pojednává také o ekologické etice a morální filosofii a jejich souvislosti s dobrovolnou skromností. Dále popisuje, jak může dobrovolná skromnost vypadat v praxi a jak lze toto téma zařadit do výuky na základní škole. Třetí část práce se věnuje médiím a jejich vlivu na společnost.

Poslední část se zabývá mediální analýzou. Popisuje výběr média a použité metody a postupy zkoumání, kritéria pro výběr článků a rozřídění článků na skupiny podle témat. Samotná analýza článků je pak rozdělena a zpracována v rámci pěti skupin podle toho, jak moc se dobrovolné skromnosti tematicky týkají. Závěr práce shrnuje poznatky získané z jednotlivých částí analýzy a prezentuje celkový obraz dobrovolné skromnosti, který je čtenářům MF Dnes předkládán. Práce obsahuje také přílohy, které lze použít např. při výuce na základní škole.

1 Dobrovolná skromnost

1.1 Vysvětlení pojmu dobrovolná skromnost

Počátkem devadesátých let dvacátého století¹ se v učebnicích sociologie objevil nový pojem dobrovolná skromnost. Označuje životní styl, postoj, který vychází z jiných hodnot, než které vyznává většina populace průmyslově rozvinutých zemí. Dobrovolná skromnost reaguje na současný konzumní způsob života a vynořuje se s tím, jak jsou bohaté západní společnosti nasyceny. Můžeme říci, že je to jakási únava ze spotřeby a hlavním znakem je hledání nových hodnot, říká Hana Librová.²

Lidem, kteří žijí dobrovolně skromně, není lhostejný svět a příroda okolo nás a nechťejí se dále podílet na bezmyšlenkovitém a často zbytečném ničení naší planety. Ve svém životě hledají jiné cíle než je např. ekonomický růst a neustále se zvyšující spotřeba, které jsou neslučitelné s trvale udržitelným a důstojným životem. Hledají nové postmateriální hodnoty, které dříve byly samozřejmostí, ale v dnešní bohaté společnosti se stávají luxusem.³

O skromnosti můžeme hovořit tam, kde by bylo možné mít více⁴. Pokud člověk žije skromněji, než by mohl, mluvíme o dobrovolné skromnosti. Lidé žijící dobrovolně skromně by mohli více vydělávat, více nakupovat a více spotřebovávat, ale nedělají to. Není to smyslem jejich života.

Dobrovolnou skromnost tedy nesmíme zaměňovat se snášením nedostatku. „Bez přiměřeného stupně spotřeby zboží ztrácí jedinec volnost i duševní schopnosti zkoumat své vzorce vlastnění a nakupování, jejich účinky na prostředí i na vlastní svobodu a rozvoj“⁵, míní Kristin S. Shraderová-Frechetteová.

¹ LESCHTINA, J. *Skromní a neklidní* [online]. 29. 6. 2007 [31.1.2010]. <<http://hn.ihned.cz/c1-21509400-skromni-a-neklidni>>.

² *Rozhovor s Hanou Librovou* [online]. 9. 8. 2009 [31.1.2010]. <<http://respekt.ihned.cz/c1-38006280-rozhovor-s-hanou-librovou>>

³ Tamtéž.

⁴ LIBROVÁ, H. *Vlažní a váhaví : (Kapitoly o ekologickém luxusu)*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 2003. s. 28. ISBN 80-7239-149-6.

⁵ KOHÁK, E. KOLÁŘSKÝ, R. MÍCHAL, I. *Závod s časem : Texty z morální ekologie*. 1. vyd. Praha : Torst, 1996. s. 108. ISBN 80-85368-81-1.

Extrémní chudoba je tedy opakem života v dobrovolné skromnosti, protože tehdy se stává pouhým bojem o přežití a bere příležitost brát ohled na Zemi a potřeby ostatních lidí.

Život v dobrovolné skromnosti není založený ani na heslu „Zpět k přírodě“. Stejně tak člověk žijící ve městě jako na vesnici je schopen zakládat svou spotřebu na vlastních potřebách a ne na očekávání společnosti, ve které žije.⁶

Ani u našich předků, kteří žili velice jednoduše a nenáročně, nemůžeme hovořit o dobrovolné skromnosti, protože blahobytněji žít nemohli. Ke svému způsobu života byli donuceni okolnostmi.⁷ Naproti tomu dnešní člověk žijící v průmyslově rozvinutých zemích se může sám dobrovolně rozhodnout, zda bude žít konzumně jako většina populace či skromně s ohledem na životní prostředí. Dobrovolná skromnost je především reakce na současnou moderní konzumní společnost. Táhne k jiným hodnotám než jsou peníze, nakupování a spotřeba.

Erazim Kohák říká, že podstatou dobrovolné skromnosti je výběrová náročnost, radost ze života místo radost z majetku. „Budme nároční, ale vybírejme si, v čem. Kladme opravdu vysoké nároky na čistou vodu a čerstvý vzduch, na zdravotnictví a veřejnou dopravu, na maximální energetickou výkonnost a radost ze života – ne na co nejnákladnější hromadění tretek.“⁸ Žít dobrovolně skromně neznamena žít v jeskyni. Je to spíše vzpoura proti snobismu a konzumerismu. Konzumerismus je „sklon orientovat se v chování a prožitcích především na ty hodnoty, které jsou spojeny s konzumním způsobem života. Jedním z projevů konzumerismu je i demonstrativní spotřeba, v níž se konzum stává znakem společenského postavení“⁹. Zásadou snobismu je, že záhodnější je vždy to, co je nákladnější a náročnější, a že je o to třeba usilovat za každou cenu. Zásadou dobrovolné skromnosti je pravý opak. Záhodnější je to, co je méně nákladné a méně náročné, co působí radost s menším zatížením

⁶ Tamtéž s. 108.

⁷ LIBROVÁ, H. *Vlažní a váhaví : (Kapitoly o ekologickém luxusu)*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 2003. s. 28. ISBN 80-7239-149-6.

⁸ KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998. s. 81. ISBN 80-85850-63-X.

⁹ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. s. 133. ISBN 80-7178-535-0.

společnosti a Země. Může to znamenat dát přednost veřejné dopravě, psát na obou stranách papíru či jít na procházku do lesa místo jet na projížďku autem.¹⁰

Podobně vidí problematiku i Jan Jandourek. Ptá se, zda je možné pokračovat v rostoucí životní úrovni, aniž bychom ničili životní prostředí. Co by se stalo, kdyby všichni obyvatelé např. v Indii chtěli vlastnit v přepočtu na obyvatele stejný počet automobilů jako občané v Evropě? Tyto otázky se již týkají etiky. Nejde pouze o technickou záležitost, kterou by měla vyřešit ekonomie a technologie, ale měli bychom se ptát po kvalitě života, po hodnotách. Tady má své místo právě dobrovolná skromnost, která ale nutně nemusí znamenat nenáročnost. Můžeme být nároční co se týče zacházení s časem či výběru uměleckého zážitku, ale chtít konzumovat stále více hmotných statků znamená rostoucí zátěž jak pro životní prostředí, tak i pro člověka.¹¹

1.1.1 Problematičnost dobrovolné skromnosti

Člověk ovšem po svých předcích zdědil přirozenou tendenci shromažďovat a získávat, protože dříve jako sběrač, lovec a později raný zemědělec neměl nikdy jistotu, zda další den sežene potravu (a to i přesto, že mezi nimi lovci, sběrači i zemědělci fungovalo sdílení potravy a výpomoc při jejím získávání a pěstování, a zajistili si tak pro své rodiny stabilnější přísun těchto potravin).¹² Za poměrně krátkou dobu se ale vytvořilo přívětivější prostředí, kdy si člověk může každý den koupit potraviny a další věci, ale psychika se ještě nestačila na tento systém adaptovat. Toto může být jeden z důvodů, proč je i dnes dobrovolná skromnost jevem v podstatě nepřirozeným, a proto menšinovým.

Již lovci a sběrači se sháněním potravy také „předváděli“ a zajišťovali si tak lepší postavení a větší šance při hledání partnera v rámci skupiny, ve které

¹⁰ KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998. s. 81. ISBN 80-85850-63-X.

¹¹ JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 194. ISBN 80-7178-749-3.

¹² BARRETT, L. DUNBAR, R., LYCETT, J. *Evoluční psychologie člověka*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. s. 113-114. ISBN 978-80-7178-969-7.

se na obstarávání potravy podíleli.¹³ I dnes mají většinou „konzumenti“ např. ve vyspělých západoevropských a amerických státech větší prestiž. Kdo chce být uznávaný a úspěšný, musí mít moc. A mít moc dnes znamená mít peníze a mnoho hmotných statků. „Rostoucí spotřeba často patří k dobrému tónu“¹⁴, říká Kristin S. Shraderová-Frechetteová.

Působí na nás také další vlivy jako např. reklamy, které nás přesvědčují, že jediné neustálá spotřeba a obnova našich statků nám zajistí šťastný život a naše problémy vyřeší další nákup a spotřeba, čímž se většina lidí nechá ovlivnit.¹⁵ Paradoxně se dnes také „konzumenti“ mají lépe než lidé skromní. Například pohled z automobilu jedoucího po dálnici na okolní krajinu je hezčí než pohled turistu jdoucího přírodou na dálnici s automobily.

Argumentem proti dobrovolné skromnosti by mohl být i fakt, že i kdyby výzvy k individuální dobrovolné skromnosti byly vyslyšeny třeba i nezanedbatelnou částí populace a to nikoli pouze v jedné zemi, výsledky by nemusely být příliš hmatatelné. Stane-li se někdo skromným a šetrným, pro společnost jako celek není problém tyto úspory promrhat.¹⁶ Proto se může zdát skromné chování jedinců bezvýsledné.

Na druhou stranu, pokud by se fenomén dobrovolné skromnosti rozšířil, mohly by vzniknout vážné ekonomické problémy. Vznikla by pravděpodobně krize z nadvýroby, stoupla by nezaměstnanost a zvýšilo by se sociální pnutí. Proto masové rozšíření dobrovolné skromnosti nemůže komplexně řešit společenské a ekologické problémy.¹⁷

Přesto mezi námi existují lidé, kteří nejsou spokojeni s masově vyznávaným způsobem života, jdou si svou vlastní cestou, která je uspokojuje více, má smysl a zároveň neničí životní prostředí.

¹³ Tamtéž s. 124.

¹⁴ KOHÁK, E. KOLÁŘSKÝ, R. MÍČAL, I. *Závod s časem : Texty z morální ekologie*. 1. vyd. Praha : Torst, 1996. s. 113. ISBN 80-85368-81-1.

¹⁵ *Rozhovor s Hanou Librovou* [online]. 9. 8. 2009 [31.1.2010].

<<http://respekt.ihned.cz/c1-38006280-rozhovor-s-hanou-librovou>>.

¹⁶ KELLER, J. GÁL, F. FRIČ, P. *Hodnoty pro budoucnost*. 1. vyd. Praha : G plus G, 1996. s. 21. ISBN 80-901896-4-4.

¹⁷ *Rozhovor s Hanou Librovou* [online]. 9. 8. 2009 [31.1.2010].

<<http://respekt.ihned.cz/c1-38006280-rozhovor-s-hanou-librovou>>.

1.1.2 Argumenty pro dobrovolnou skromnost - teorie

V sedmdesátých letech dvacátého století napsal Duane Elgin knihu *Dobrovolná skromnost*, kde uvádí tři druhy argumentů pro dobrovolnou skromnost.

Jedním jsou odvěké argumenty morální. „Od pradávna lidé vědí, že snesou mnoho smysluplného strádání a málo nesmyslného nadbytku“.¹⁸ Potvrzují to osudy dětí bohatých rodičů. Mají všeho nadbytek, ale nemají čas to milovat a pečovat o to. Ničeho si nevážší, nic je nebaví, vše se jim rychle omrzí a svou nudu zaženou pouze pořízením další nepotřebné věci. Ten, jehož štěstí záleží na tom, aby měl stále víc, nemůže být nikdy úplně spokojený a šťastný, na což často doplácují i druzí.¹⁹

Druhý argument je sociální. Konzumerismus vede k závratnému stupňování rozdílu mezi nadbytkem a bídou, mezi zeměmi prvního a třetího světa. Nikdo neví, jak toto napětí skončí, jaké budou následky. Zda vypětí skončí revolučním výbuchem бедných, či zda ekonomické zhroucení třetího světa stáhne první svět s sebou. Jisté ale je, že konzumní chování vytváří hrozivou situaci. Podle Duana Elgina máme nejen morální, ale také sociální důvod volit cestu dobrovolné skromnosti; snižovat svou spotřebu, aby mohla stoupnout v zemích třetího světa.²⁰

Třetí druh argumentu je ekologický. O přítomnosti ekologické krizi dnes není pochyb. Konzumní zásada, že vzestup spotřeby řeší všechny problémy, má totiž katastrofické následky. Nestačí tedy pokoušet se vyrovnat stoupající potřebu šetrnějšími technologiemi, ale je třeba zastavit a obrátit nárůst spotřeby. Aby mohl třetí svět dosáhnout udržitelné úrovně, musí na ni první svět klesnout. Podle Duana Elgina je zkrátka jediným řešením dnešního nadspotřebního světa dobrovolná skromnost.²¹

Přesvědčení, že současný styl spotřeby povede ke zhroucení biosféry a jejího obyvatelstva, bylo vyjádřeno již vědci v Massachusettském ústavu pro technologii ve studii *Meze růstu* jako argument pro žádoucí snižování spotřeby.

¹⁸ KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998. s. 81. ISBN 80-85850-63-X.

¹⁹ Tamtéž s. 82.

²⁰ Tamtéž s. 82.

²¹ Tamtéž s. 82.

Podle autorů je pět nejvýznamnějších faktorů (industrializace, znečišťování prostředí, produkce potravin, čerpání zdrojů a exponenciální růst obyvatel), které se na této destrukci podílejí, posilováno právě vysokou úrovní spotřeby. Autoři míní, že jediné, co může tragédii předejít, je „zastavit exponenciální růst populace a exponenciální růst spotřeby na hlavu“²².

1.1.3 Motivace k dobrovolné skromnosti - praxe

1.1.1.1 Reakce na ekologickou krizi a konzumerismus

Lidé žijící skromně jsou ke svému životnímu způsobu motivováni různě. Hana Librová, která dobrovolně skromné dlouhodobě zkoumá, je rozdělila do dvou hlavních kategorií a to na „zelené“ a „pestré“. Do první skupiny můžeme zařadit ty, kteří se aktivně zajímají o přírodu a životní prostředí, a podle toho se také chovají. Do druhé skupiny patří všichni ostatní, kteří se vyznačují nízkou spotřebou a tedy ekologicky příznivým životem nějak zprostředkovaně díky jejich životnímu stylu a aktivitám, které se ale mohou velmi lišit.²³ Vždy se ale jedná o příklon k postmateriálním hodnotám a životu, který člověka naplňuje a zároveň je „přátelský“ k životnímu prostředí.

Všichni dobrovolně skromní se tedy vyznačují také nízkou ekologickou stopou. („Ekologická stopa je plocha tzv. ekologicky produktivní země (zahrnuje pevninu i vodní plochu), kterou člověk (resp. město, stát, lidstvo) ročně potřebují k zajištění všech zdrojů a k likvidaci odpadů.“²⁴)

„Zelení“ tedy reagují na ekologickou krizi. Tento závažný problém dnešního světa je nenechává klidnými a svým způsobem života se snaží přírodu více nezatěžovat, ale naopak jí pomáhat. Nesouhlasí s výrokem, že příroda je nevyčerpatelná. Vědí, že příčinou problémů jako je přelidnění, znečištění vody, ovzduší, vyhynutí některých druhů zvířat i rostlin, skleníkový

²² KOHÁK, E. KOLÁŘSKÝ, R. MÍCHAL, I. *Závod s časem : Texty z morální ekologie*. 1. vyd. Praha : Torst, 1996. s. 109. ISBN 80-85368-81-1.

²³ LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno : Veronica, 1994. s. 49. ISBN 80-85368-18-8.

²⁴ *Ekologická stopa*. [online]. 7. 1. 2010 [6.4.2010]. <<http://www.ekostopa.cz/ekologicka-stopu>>.

efekt a mnoha dalších jsou i lidé, kteří ale mohou své chování změnit. Mohou změnit své hodnoty, potřeby, proměnit svůj životní způsob.

Do skupiny „pestrých“ můžeme zařadit všechny ostatní, kteří se přiklánějí k postmateriálním hodnotám, a svým životním způsobem nedevastují životní prostředí. Důvody, proč tito lidé žijí dobrovolně skromně, jsou velmi různorodé.

Jak říká Hana Librova, jedním z nich může být únava z konzumu samotného.²⁵ Neustálé nakupování a shromažďování nových statků je nečiní šťastnými. Poslední dobou již totiž neplatí, že čím více jsou lidé bohatí, tím jsou šťastnější. I Henry David Thoreau už ve své knize *Walden aneb život v lesích* v padesátých letech devatenáctého století propagoval skromný život. Všechno, co vlastníme, je podle něho pro nás břemenem, a člověk je tím bohatší, čím méně toho má.²⁶

1.1.1.2 Rozmanité důvody

Dalším důvodem pro život ve skromnosti můžou být postmateriální hodnoty jako je např. zdraví. „Uspokojování stále nových a nových materiálních nároků vede k překračování přirozené únosnosti území, což ohrožuje saturaci potřeb zcela základních (např. potřeba čisté vody a čistého vzduchu).“²⁷ Právě čistá voda a čistý vzduch se pomalu ale jistě stávají nedostatkovými. Stejně tak klidný spánek uprostřed rušného velkoměsta, přirozený pohyb, který neustále omezujeme díky rozvinuté automobilové a další dopravě, zdravé potraviny či tolik potřebný odpočinek. Toto všechno se negativně podepisuje na našem fyzickém i duševním zdraví. „Chceme-li zůstat zdraví, šťastní a být méně postiženi znečištěným prostředím, měli bychom s potěšením přijmout život v dobrovolné střídmosti s dobrovolně omezovanou spotřebou“, říká Kristin S. Shraderová-Frechetteová.²⁸

²⁵ *Rozhovor s Hanou Librovou* [online]. 9. 8. 2009 [31.1.2010].

<<http://respekt.ihned.cz/c1-38006280-rozhovor-s-hanou-librovou>>.

²⁶ THOREAU, H D. *Walden, aneb, Život v lesích*. 6. vyd., 2. v tomto překladu. Praha ; Litomyšl : Paseka, 2006. s. 61. ISBN 80-7185-671-1.

²⁷ KELLER, J. GÁL, F. FRIČ, P. *Hodnoty pro budoucnost*. 1. vyd. Praha : G plus G, 1996. s. 8. ISBN 80-901896-4-4.

²⁸ KOHÁK, E. KOLÁŘSKÝ, R. MÍCHAL, I. *Závod s časem : Texty z morální ekologie*. 1. vyd. Praha : Torst, 1996. s. 108. ISBN 80-85368-81-1.

S nárůstem ekonomiky a konzumu také dochází k rozpadu sociálních vztahů a nedostatku času. „Lidé, vtaženi do koloběhu výroby a konzumu, věnují stále více času zhotovování a obstarávání věcí, jejichž hlavním účelem je šetřit jejich drahocenný čas. Kontraproduktivita takového počínání je zcela zřejmá.“²⁹ Lidé mají stále méně času na věci důležité a krásné jako je rodina, přátelství a láska. Toto jim může při honbě za majetkem chybět, život tím ztrácí na kvalitě, a proto se mohou chtít uchýlit k životu ve skromnosti a klidu, aby na tyto věci čas měli.

Mnoho lidí také ve skromném životě nalézá větší prostor pro osobní rozvoj a svobodu. „Dobrovolně zvolená střídmost může pomoci člověku k hlubšímu sebeuvědomění, může zlepšit jeho osobní život a získat větší osobní svobodu.“³⁰ Dokáže-li se člověk obejít bez mnoha zbytečností, může třeba polevit a přestat pracovat tak tvrdě. Dobrovolná skromnost umožní vymanit se z koloběhu vydělávání a utrácení peněz a soutěživosti a dovolí žít podle vlastních představ.³¹

Podle sociologického výzkumu, který v České republice Hana Librová uskutečnila v roce 1992, nebyla odpověď na otázku „Proč žiji dobrovolně skromně?“ snadná. Respondenti často odpovídali, že jejich rozhodnutí není založeno na jedné myšlence ani na přímé nápodobě. Nehlásí se k žádné ideologii, i když vzpomínají, že prošli vlivem jógy, makrobiotiky či východního náboženství. Jejich motivem není ani snaha odlišit se od ostatních či dokázat meze svých schopností. Lidé často hovořili o jakémsi postupném přetváření a změně životního stylu, která ani nebyla racionálně podložená.³²

²⁹ KELLER, J. GÁL, F. FRIČ, P. *Hodnoty pro budoucnost*. 1. vyd. Praha : G plus G, 1996. s. 10. ISBN 80-901896-4-4.

³⁰ KOHÁK, E. KOLÁŘSKÝ, R. MÍCHAL, I. *Závod s časem : Texty z morální ekologie*. 1. vyd. Praha : Torst, 1996. s. 111. ISBN 80-85368-81-1.

³¹ KOHÁK, E. KOLÁŘSKÝ, R. MÍCHAL, I. *Závod s časem : Texty z morální ekologie*. 1. vyd. Praha : Torst, 1996. s. 112. ISBN 80-85368-81-1.

³² LIBROVÁ, H. *Pěstří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno : Veronica, 1994. s. 120-121. ISBN 80-85368-18-8.

1.1.1.3 Šest luxusních statků podle Hanse Magna Enzensbergera

Ať už jsou důvody pro život v dobrovolné skromnosti jakékoliv, vždy se jedná o snahu žít smysluplný a důstojný život. To samozřejmě nejde bez základních fyzických podmínek naší existence, které se ale bohužel postupem času, jak již bylo řečeno, zhoršují či přímo vytrácejí. Dříve se považovaly za samozřejmost, ale dnes se již stávají luxusem, jak píše ve své knize *Vlažní a váhaví* Hana Librová. Cituje Hanse Magna Enzensbergera, který hovoří o šesti nově se vynořených luxusních statcích, jimiž jsou čas, pozornost, prostor, klid, příroda a bezpečnost.³³

Čas je nejdůležitější z těchto statků. Všichni lidé jsou vázáni povinnostmi, které jejich čas omezují na minimum. Luxusně žije ten, kdo si o svém čase může rozhodovat sám; co bude dělat, kdy, kde a s kým. Důležitá je i naše pozornost, o kterou se přetahují média, politika, sport, kultura atd. Ten, kdo se nenechá svést, může se sám rozhodnout, co si jeho pozornost zaslouží a co ne. Prostor je dnes dalším nedostatkovým „zbožím“. Všude je přeplněno lidmi a věcmi, člověk přichází o svobodný pohyb na ulici, v práci i doma. Dostatek místa může být také luxusem. Klid je dalším přepychovým statkem. Hluk, křik a rachot se staly běžnou, ale nepříjemnou součástí našeho života. Kdo se jim může vyhnout, žije luxusně. O špatném vzduchu, vodě a potravinách již byla řeč. Kdo se jim může vyhnout, žít v blízkosti přírody a pěstovat si vlastní potraviny, má veliké štěstí. A nakonec, tolik potřebné bezpečí dnes není téměř nikde. Kdo chce ale žít v co největším bezpečí, musí se izolovat od okolního nebezpečného světa. Proto je i téma bezpečnosti velice choulostivé.³⁴

Všechny tyto statky jsou bezesporu pro život důležité a usilování o ně může být také jedním z důvodů pro život v dobrovolné skromnosti.

³³ LIBROVÁ, H. *Vlažní a váhaví : (Kapitoly o ekologickém luxusu)*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 2003. s. 54. ISBN 80-7239-149-6.

³⁴ Tamtéž s. 54-56.

1.2 Ekologická etika, morální filosofie a dobrovolná skromnost

1.2.1 Ekologická etika

Dobrovolná skromnost souvisí také s ekologickou etikou a morální filosofii. Těmito tématy se u nás mimo jiných zabývá Erazim Kohák, proto budu v této kapitole vycházet převážně z jeho knih *Zelená svatozář (Kapitoly z ekologické etiky)* a *Člověk, dobro a zlo (O smyslu života v zrcadle dějin : Kapitoly z dějin morální filosofie)*.

Etika je „souhrn všech principů, podle kterých se ve společnosti posuzuje správnost jednání“³⁵. „Vychází z obecného předporozumění, že je třeba konat dobré věci a nekonat špatné.“³⁶ U člověka předpokládá existenci svědomí, svobodu a odpovědnost a jako zlaté pravidlo jednání se uvádí tzv. zlaté pravidlo, o kterém se předpokládá, že je rozšířeno ve všech kulturách: „Co nechceš, aby jiní dělali tobě, nedělej ty jim.“³⁷ Podle Erazima Koháka je etika soubor zásad a pravidel, které člověku naznačují, jak by se měl chovat ve svém obcování s druhými. Důraz přitom klade na „měl by“, protože nejde o to, jak se k sobě lidé chovají navzájem doopravdy. To zkoumají empirické vědy jako sociologie a antropologie. Právě etika je ale „pomůcka v rozhodování, systém zásad, které naznačují, jaké jednání povede k optimálním výsledkům“³⁸.

V případě ekologické etiky „jde o soubor zásad a pravidel, která člověku naznačují, jak by se měl chovat ve svém obcování se vším mimolidským světem“³⁹. Tato pravidla mají určitě v dnešní době ekologické krize svůj význam. Nejméně od sedmnáctého století lidem připadalo, že „příroda“ sama o sobě nemá žádný smysl. Vnímali jsme ji pouze jako soubor přírodních zdrojů pro uspokojení všech našich potřeb a přání. Na přírodu se zkrátka v jakémkoli jednání nebral ohled. Dnes jsme si ale uvědomili, že výsledkem našeho

³⁵ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1 vyd. Praha : Portál, 2001. s. 74. ISBN 80-7178-535-0.

³⁶ Tamtéž s. 74.

³⁷ Tamtéž s. 74.

³⁸ KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998. s. 13. ISBN 80-85850-63-X.

³⁹ Tamtéž s. 13.

antropocentrického jednání je ekologická krize a že příroda nedovede všechny škody nahradit.⁴⁰

„Spotřebováváme a znečišťujeme rychleji, než se příroda stačí obnovovat, a tempo spotřeby se prudce stupňuje. Nemůžeme se již spolehnout na přírodu. Příroda se stala závislá na nás a my jsme se stali odpovědní za ni.“⁴¹

1.2.1.1 Vztah člověka k přírodě

Příroda jako celek s vlastním smyslem a hodnotou vzniká totiž teprve v lidské skutečnosti. Jinak se jeví nám, lidem žijícím v civilizované společnosti, a jinak třeba „přírodním národům“. Přírodu jinak vnímají, jinak si ji vykládají. „Antropologové a historikové myšlení obvykle odlišují tři zásadní možnosti lidského vztahování k celku života či přírodě.“⁴²

První možný vztah představuje život lovců - sběračů. Ti nehospodaří, ani nevládnou přírodě, pouze přijímají její dary. Toto zažili naši prapředkové či dnes ještě zažívají „přírodní národy“. Jejich životy jsou nejisté, absolutně závislé na přírodě, která je nekonečně přesahuje a jeví se jako něco božského, posvátného. Bůh přírodu prolíná a zjevuje se jí. Tento prožitek nekonečné moci přírody přežívá v hloubi našich duší.⁴³

Dalším způsobem prožívání přírody je život pastýřů a zemědělců. Nejsou již na přírodě zcela závislí, nepřijímají pouze její dary. Příroda se stává jejich partnerem, se kterým spolupracují, respektují ho a navzájem si dávají, co potřebují. Příroda již není bohem, ale viditelným dílem boží ruky. Závislost člověka na přírodě se tu mísí s prvkem péče o ni.⁴⁴

Třetím způsobem prožívání přírody je zážitek řemeslníka - trhovce. Má pocit, že již není na přírodě závislý, protože s rozvojem měst a specializace klesá jeho přímý a každodenní kontakt s přírodou. Stále na ní ale zůstává silně

⁴⁰ Tamtéž s. 15.

⁴¹ KOHÁK, E. *Člověk, dobro a zlo : O smyslu života v zrcadle dějin : Kapitoly z dějin morální filosofie*. 1. vyd. Praha : Ježek, 1993. s. 240. ISBN 80-901625-3-3.

⁴² KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998. s. 60. ISBN 80-85850-63-X.

⁴³ Tamtéž s. 60.

⁴⁴ Tamtéž s. 61.

závislý a přijímá její dary (např. vodu, dřevo, kůži atd.) se kterými by se nemělo zbytečně plýtvat. Evropští usedlíci v Nové Anglii vnímali šetrnost jako základní postoj k životu. Nemít více než potřebuji je velice antikonzumní přístup k životu, tedy i projev dobrovolné skromnosti.

Tyto tři způsoby prožívání přírody ji vnímají jako posvátnou přítomnost, jako partnera a jako cenný dar, za který je třeba děkovat. Naprosto jiný je ale prožitek výrobců - spotřebitelů, tedy konzumní společnosti, který se světem šíří od padesátých let devatenáctého století. Představa je, že jediným smyslem života je hromadit a stále více spotřebovávat, konzumovat.

Po tisíciletí lidem připadalo samozřejmé, že budou v životě chtít a mít jen tolik, kolik měli jejich předkové. Dnes chce ale každá generace s naprostou samozřejmostí víc než měla ta předchozí. Toto jsou také podle Erazima Koháka ty hlavní problémy ekologické krize: nejenže lidí neustále přibývá, ale také jejich spotřeba rapidně stoupá. Jsme také díky technické revoluci mocnější než naši předchůdci a své sny a přání můžeme opravdu v plném rozsahu uskutečnit.⁴⁵

Dnes tedy v průmyslově rozvinutých zemích hovoříme o konzumní společnosti. Mít stále víc a víc se stává jediným smyslem života a „tak vzniká ekologická krize: náš nekonečný nárok se dostává do nevyhnutelného střetu s konečným světem“⁴⁶. Výrobci a spotřebitelé však namítají, zda není touha po „víc“ sama přirozená. Není, ale odpovídá podmínkám dnešní roztěkané nestálé konzumní společnosti. Ve většině lidských i zvířecích společenstvích, až na několik málo výjimek, žijících podle určitého řádu, lidé a zvířata přestávají pracovat, když uspokojili svou potřebu a věnují se hře či odpočinku. Chtít stále víc je tedy nepřirozené. Výrobci nás ale neustále přesvědčují, že „stále víc“ je přirozené, a že je to náplní lidského života. Podle Everndena je člověk exotik, vytržený ze svého přirozeného společenství, a ztrácí tak schopnost „přirozeného“ chování. Potřebuje tedy se svým umem vytvářet představy dobra a zla – a tedy i představu ekologické etiky: jak se člověku sluší chovat na této Zemi.“⁴⁷

⁴⁵ Tamtéž s. 20-22.

⁴⁶ Tamtéž s. 63.

⁴⁷ Tamtéž s. 63-64.

Představa, že všechna hodnota se odvozuje od člověka, ale nebyla prvotní, přirozená. S lidským sobectvím se setkáváme až ve vysoce vyspělých civilizacích, kde je většinou znakem úpadku. Prvotní postoj je teocentrický (či etika bázně boží), jehož základem je představa, že všechna hodnota se odvíjí od Boha a člověk je jen závislou částí Božího stvoření.⁴⁸

Dalším postojem k přírodě je právě antropocentrický (nebo-li etika vznešeného lidství), který je ale dvojznačný a může označovat jak sobecky kořistnický, tak pastýřský pečující postoj. Sobeckým a kořistnickým se člověk stává, když je pánem „svého světa“, kterým bezpochyby je, když žije odtrhnut od živé přírody v průmyslově vyspělých zemích v uměle vytvořených podmínkách, kde má dojem, že vše nemá jiný smysl a hodnotu, než aby to sloužilo člověku.⁴⁹

Na druhou stranu je ale člověk jediný, kdo je rozumovou bytostí schopnou svobody a umí jednat soucitně. Podle Annie Dillardové a Charlese Sherringtona příroda sama o sobě není ani dobrá, ani zlá, ale je bezcitná a nezáleží jí na utrpení. Jedině člověk je schopný jednat pro dobro přírody, překonat svůj přirozený zájem a podřídít své jednání výrazně lidským – a to znamená morálním – kategoriím.⁵⁰

Proto nemusí být kritika konzumerismu zároveň kritikou antropocentrismu. Konzumerismus, tedy představa, že smyslem života je spotřebovávat, rozhodně není vrcholem antropocentrismu, protože chamtivost, sobectví a krátkodobé stupňování spotřeby neslouží zájmům člověka, ale pouze výrobcům a prodejcům, a to za cenu ničení životního prostředí, na kterém je život lidstva bezprostředně závislý. Proto je sebeničivost konzumerismu zcela zřejmá.⁵¹ Přitom konzumerismus a neustále stoupající spotřeba neznamena větší štěstí a ani nevyřeší naše problémy, jak se často domníváme.

Naší povinností by tedy mělo být své nároky snížit.⁵² Právě snížení spotřeby, tedy život v dobrovolné skromnosti, může být výrazem toho, že nám

⁴⁸ Tamtéž s. 65.

⁴⁹ Tamtéž s. 71.

⁵⁰ Tamtéž s. 76-77.

⁵¹ Tamtéž s. 77.

⁵² Tamtéž s. 83.

mimolidský svět není lhostejný, že máme svědomí a odpovědnost za tento svět a nechceme ho svou existencí ničit.

Existují ale i opačné názory na dobrovolnou skromnost, ekologickou etiku i ekologickou krizi. Např. Václav Klaus se domnívá, že to, co je ohroženo, není životní prostředí, ale svoboda jednat v zájmu našich potřeb a přání. Míní, že všechny ekologické problémy vyřeší ekonomický růst a novější technologie.⁵³

Dalším postojem k přírodě je biocentrismus (etika úcty k životu), jehož zásady formálně stanovil Paul Taylor. Biocentrická přesvědčení jsou, že všechny životy, lidí i dalších živočichů, jsou si rovnoprávné, že Země je soustava vzájemných souvislostí, a že vše živé má svou hodnotu samo o sobě. Z toho vyplývá, že představa o lidské nadřazenosti je jen projevem lidského rasismu. Mezi různými bytostmi mohou být různé rozdíly ve schopnostech, inteligenci atd., ale to neznamena, že jsou jedni nadřazení druhým. Rovnoprávnost však neznamena, že mají všichni nárok na to samé (např. želva na univerzitní vzdělání a učitel na kupku sena), ale že má každý stejné právo na dobro, právo prožít plně svůj život, jak náleží jeho druhu. Ve středu smyslu nejsou jednotlivé životy, ale Život jako takový, harmonie všech životů. Jsou tedy nezbytné podmínky trvale udržitelného života, které tento Život umožní.⁵⁴

Z této představy vychází další postoj, egocentrismus (etika Země). Nejde již jen o úctu k životu samému, ale o úctu k předpokladům života, k celému společenství všeho života a k podmínkám jeho udržitelnosti. Největším dobrem je péče o rovnováhu životů a plynulé fungování výměny energie v celku života. Proto bychom měli omezit svůj nekonečný nárok, abychom tuto konečnou Zemi nezničili. Podle Alda Leopolda je Země soustava života a k životu patří i smrt, i když je těžké to přijmout. Když drasticky snižujeme úmrtnost a nesnižujeme porodnost, populační explozi se nevyhneme. Měli bychom tedy přijmout smrt jako nezbytnou součást života, protože cílem a smyslem není život nesmrtelný, ale život dobrý – byť smrtelný.⁵⁵

⁵³ KLAUS, V. *Modrá, nikoli zelená planeta*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2007. s. 17. ISBN 978-80-7363-152-9.

⁵⁴ KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1998. s. 90-92. ISBN 80-85850-63-X.

⁵⁵ Tamtéž s. 92-98.

Jak již bylo řečeno, lidé chtějí více, než Země může unést. Garrett Hardin se domnívá, že kde je nadbytek nároků, je třeba omezit dostupnost zdrojů. Omezené možnosti jsou totiž neslučitelné s neomezenými nároky, jaké máme. Bylo by možné např. některé hmotné statky udělat tak nedostupnými, že by si je mohl dovolit jen zlomek populace nebo je zprivatizovat. Totéž ale nelze provést s čistým vzduchem, vodou či městským životním prostředím. O ty se žádná neviditelná ruka trhu nepostarává. Proto je zde potřeba spíše než etika zisku etika skromnosti a ohleduplnosti.

Garrett Hardin navrhuje „etiku záchranného člunu“ („evoluční“ etiku). Vychází z představy, že je nás již příliš mnoho, a dělíme se o omezené zdroje. Štědrost ke slabým, chudým a nemocným by vedla k tragédii, a proto nepomáhejme nikomu, jen zajistíme, že své výsady užijeme k zachování kulturních hodnot, a nejen své osobní spotřeby. Další pomoc by jen prodlužovala bídu. Každý další život totiž znamená zbídačení dalších generací i Země jako celku, protože představuje další zatížení životního prostředí.

Všechny tyto etiky jsou základními vzorci, kterými se zabývá současné ekologické myšlení. Mají svá východiska a své následky a všechny se ptají: „jak na to?“ K tomu slouží různé přístupy či strategie činnosti.⁵⁶

1.2.1.2 Strategie v ekologické etice

Ohleduplnost k Zemi má ale smysl jen tehdy, je-li „dobrá“ a má svou vlastní hodnotu. Je-li ale „dobrá“, pak je dobré vše, co je přirozené včetně vyrábění nervového plynu a automobilů. Je-li neutrální, pak na jejím zničení nezáleží. Ekologické úsilí má smysl jen tehdy, považujeme-li Zemi za něco dobrého, avšak narušeného. Je poničená něčím, co se jí odcizilo, a základem ochrany musí být překonání tohoto odcizení a znovuoobnovení souladu lidského konání s přírodou.⁵⁷

Hledání příčin tohoto nesouladu se může ubírat dvěma směry. Jedním je „subjektivizace, hledání příčiny narušení v člověku a jeho konání“. „Druhou

⁵⁶ Tamtéž s. 104.

⁵⁷ Tamtéž s. 106.

možností je objektivizace, tedy hledání důvodu ne v subjektu, nýbrž příčiny v soustavě přírody a lidství ve zcela objektivním smyslu, bez ohledu na to, co si lidé přejí či nepřejí.⁵⁸

1.2.1.3 Strategie osobní odpovědnosti

První strategií je hluboká ekologie. Musíme rozlišovat mezi „mělkou“ a „hlubokou“, protože zatímco „mělká“ se zajímá jen o techniku šetrné výroby, „hluboká“ jde ke kořenům ekologické krize v lidských postojích a jednáních, hlavně v konzumním zaměření evropské civilizace a odcizení člověka živé přírodě,⁵⁹ říká Arne Naess. Stanovil dokonce zásady, jak co nejméně Zemi zatěžovat. Mezi tyto zásady patří např. že „dobro a rozkvět jak lidských, tak mimolidských druhů představují dobro samo o sobě“ a lidé nemají právo toto vše ničit, pokud to není životně nutné. Lidé Zemi nadměrně zatěžují, a proto je třeba změnit základní přístup a vážit si kvality života, ne stupně spotřeby. Kdo si je tohoto vědom, je i povinen podle toho jednat.⁶⁰

Druhý proud, ekologie hlubinného ztotožnění, hledá kořen krize v odcizení se člověka své vlastní přirozenosti. Kritický rozum je zhoubou pro člověka i Zemi a brání vymanit se z konzumní racionality. Proto John Seed navrhuje citový návrat k prapůvodnímu já, k jednotě všeho života. Základní strategií je tu evoluční rozpomínání, zúčastnění se rituálu „shromáždění všech bytostí“. V praxi to může znamenat např. trávit hodinu samoty v přírodě, osvobodit se v tuto dobu od myšlení, vnímat vše kolem nás, čekat na bytost, která se v nás projeví, cítit vzájemnost života.⁶¹

Třetí proud, ekofeminismus, upřesňuje, že rozum je zhoubný, protože je mužský. Feminismus je boj za osvobození žen z druhořadého postavení, boj proti panskému postoji, všemu útlaku a vykořisťování, tedy i přírody. Útlak má velice hluboké kořeny, je již zakódován v našem myšlení. Tato útlaková pojmová soustava se vyznačuje třemi rysy: Hierarchickým myšlením, které automaticky rozlišuje skutečnosti na „horší“ a „lepší“ a není schopno chápat

⁵⁸ Tamtéž s. 107

⁵⁹ Tamtéž s. 108.

⁶⁰ Tamtéž s. 116.

⁶¹ Tamtéž s. 117-120.

pojem různý. Dále dualismem hodnot, které chápe různé skutečnosti jak konfliktní, výlučné a nutně nerovné v hodnotě a důstojnosti. Posledním rysem je logika útlaku, která útlak ospravedlňuje. Cílem feminismu je tedy boj proti této utlačující patriarchální soustavě. Cílem ekofeminismu je rozšíření tohoto osvobození od útlaku žen a ženství k osvobození od útlaku přírody. Ekofeminismus tedy spojuje útlak žen a přírody a poukazuje, že osvobození žen a ženství bude i osvobozením přírody.⁶²

1.2.1.4 Strategie poznání nutnosti

Hypotézu GAIA předložil James Lovelock. Chápal ji jako čistě vědeckou hypotézu, která vysvětluje fungování Země. Je schopná vyrovnávat sklon k nestálosti, ale lidé mohou Zemi ohrozit tak, že nebude schopna tento sklon vyrovnat a zajistit tak předpoklady života. Hrozbou ale podle Jamese Lovelocka není rozvoj technologie, kterou podporuje, ale konzumní chování lidí. Proto lidstvo potřebuje novou harmonii s Gaíou, řídit se novou biosférickou etikou. Tuto hypotézu podporuje řadou důkazů z výrazně objektivistického rozboru. Postupně se odklání od teologického pojetí celku života – Gaie – a zdůrazňuje její logiku žití, neviditelnou ruku života, která řídí všechno jeho dění. Ekologická etika je tedy jen otázkou poznání nutnosti a za odpovídající postoj považuje hlubinné souznění s přírodou, která nemá za cíl měnit nevyhnutelné, ale sladit s ním své cítění, žít v souladu s řádem věcí a s mírem v duši.⁶³

Podle Desmonda Morrisa je možné, že chování lidí není určeno svobodným rozhodováním, ale psychofyzickou výbavou. Domnívá se, že lidé, náležící k řádu primátů, si ve svých genech nesou dávno zakódovanou primátní paměť. Primáti žili volně, bez řádu, v neustálém pohybu. Potom ale lidé sestoupili ze stromů a začali se živit i masem, a tento způsob života vyžadoval vlčí společenskou organizaci – řád, kázeň, partnerskou věrnost atd. Toto vše si dodnes lidé nesou ve své genetické paměti a jednají podle toho. Lidská genetická paměť tedy člověka nevybavuje pro podmínky čistě kulturně formovaného života. Nemůžeme prosperovat odděleně od přírody a přesto ji

⁶² Tamtéž s. 121-125.

⁶³ Tamtéž s. 127-132.

hromadně ničíme. Podle Edwarda O. Wilsona je pro zachování lidského i mimolidského světa potřeba prozíravost; nenechat vymřít jakýkoli druh či odrůdu, zachovat pro všechny svět, ze kterého pochází i člověk. Dosud jsme vše nechávali na přírodě, ale teď jsme již přírodu tak poškodili, že není schopná se obnovit sama. Proto bychom měli změnit lidský způsob života.

Co ale můžeme odvodit ze své genetické paměti? Je vše přirozené i dobré? Je možné vykládat sociobiologii, tedy poznání naší přirozenosti, jako zdroj spolehlivých morálních zákonů. Další možný přístup je ten, že sociobiologie naše jednání neospravedlňuje, ale vysvětluje. Třetí možný výklad je, že „sociobiologie jako pokus o pochopení našich přirozených sklonů, které naše jednání ani neurčují, ani neospravedlňují, avšak pomáhají nám je pochopit – a vzít je v potaz v našem rozhodování a jednání“.⁶⁴

Třetím pokusem vysvětlit ekologickou krizi bez odkazu na lidské jednání je systémová teorie. Její zastánci poukazují, že chování jedince je pochopitelné jen v rámci souvislostí. Se systémovou teorií ve studii *Meze růstu* přišli manželé Meadowsovi. Vycházeli ze dvou kořenů: z lásky a úcty k přírodě a z obav nad jejím ničením a z faktu, že „soudobé výrobní postupy vedou k vyčerpání přírodních zdrojů a poškození přírodních mechanismů odpadem“. *Meze růstu* pomohly zpochybnit dogma „pokroku“ za každou cenu. Rozvoj a pokrok jsou v ohrožení. Ekologům bylo jasné, že další růst není řešení, ale problém. Naopak zastánci růstu tvrdili, že růst je možné zachovat, jen je třeba zlepšit technologie. Tento názor zatím sdílí i většina ministerstev životního prostředí. Druhá studie, *Překročení mezí*, však výrazně uvedla, že problém je právě ideologie růstu a je třeba hledat způsoby udržitelného rozvoje.

Dnes je již jasné, že jde o systémový střet kultury s přírodou jako celkem a ekologické úsilí je předem odsouzeno k neúspěchu. Řešením by bylo zásadní přetvoření společnosti, které ale podle předchozích zkušeností nebývá úspěšné.⁶⁵

⁶⁴ Tamtéž s. 133-138.

⁶⁵ Tamtéž s. 138-144.

Toto byly tedy možné postupy a strategie „jak na to“, kterými se zabývá soudobé ekologické myšlení. Některé vidí problém a tudíž i řešení v člověku, jiné v systémovém střetu přírody a kultury.

1.2.2 Morální filosofie

Ještě základnější otázkou než „Co je dobré?“ se zabývá morální filosofie. Táže se totiž „Co je dobro?“ Co je cílem a smyslem života, oč stojí za to usilovat, proč stojí za to žít.⁶⁶

Od konce osmnáctého století jsme věřili, že lidské štěstí stoupá úměrně se vzestupem hmotného uspokojení: že je tedy možné usilovat o štěstí na tomto světě přes zvyšování hmotné spotřeby.⁶⁷ Toto ale zpochybňuje vývoj našeho věku. Kde bylo úsilí o zvýšení individuální spotřeby nejúspěšnější, tam se také projeví známky společenského rozkladu. „Člověk potřebuje hmotnou základnu, která by mu zaručila svobodu od hladu, zimy, nejistoty. To je důležité a nutné ke štěstí.“⁶⁸ To co je již ale nad touto základnou, to žádné stoupající štěstí nepřináší. Stoupá pouze potřeba spotřebovávat. Toto ukazuje, že „novověká strategie zaručování štěstí stoupající spotřebou je pomýlená“.

Tuto strategii také nelze zobecnit. Kdyby spotřeba všech lidí na světě stoupla na spotřebu lidí žijících v průmyslově rozvinutých zemích, „stala by se Země neobyvatelnou za několik hodin.“⁶⁹

Etika je tedy oproti tomu oblastí v podstatě neproblematickou. Lidé mají vcelku velmi dobrou představu o tom, čeho je třeba, aby mohli spolu v míru a spokojenosti žít. Rozcházejí se pouze v tom, proč jsou tyto zásady závazné, na koho se vztahuje požadavek etického jednání a jak etické zásady uplatníme.⁷⁰

Morální filosofie je ale složitější. Není to etika a není to moralizující kázání mravů. Morální filosofie si klade otázku po tom, jak lidský život dává

⁶⁶ KOHÁK, E. Člověk, dobro a zlo : O smyslu života v zrcadle dějin : Kapitoly z dějin morální filosofie. 1. vyd. Praha : Ježek, 1993. s. 19. ISBN 80-901625-3-3.

⁶⁷ Tamtéž s. 18.

⁶⁸ Tamtéž s. 19.

⁶⁹ Tamtéž s. 19.

⁷⁰ Tamtéž s. 21-23.

smysl. „K čemu život vede, co je či bylo naplněním života, dobrem, o které stojí za to usilovat.“⁷¹

Dobrovolně skromní lidé vidí smysl života a dobro jinde než většina populace žijící v průmyslově rozvinutých zemích. Nehledají štěstí skrze spotřebu, ale skrze postmateriální hodnoty, a svůj život se snaží zaplnit jinak než hmotnými statky.

⁷¹ Tamtéž s. 24-25.

1.3 Dobrovolná skromnost v praxi

Dobrovolná skromnost vychází z postojů, hodnot a konkrétně se projevuje v praxi. Může se projevovat velice různými způsoby. Lidé žijící skromně si nestanovili žádná pravidla. Nemůžeme také přesně říci, kdo skromně žije a kdo už ne. Dobrovolně skromní jednají podle svého svědomí, postojů a možností. Jejich chování a způsob života se také může lišit s přibývajícím věkem během jednotlivých životních etap. Podle výzkumů Hana Librové však můžeme u těchto lidí pozorovat určité společné znaky, vzorce chování a myšlení.

Projevy dobrovolné skromnosti lze shrnout do několika kategorií. Samozřejmě že tyto kategorie nejsou úplné a konečné. Existuje mnoho dalších způsobů chování a aktivit, které bychom mohli nazvat jako dobrovolně skromné.

1.3.1 Konkrétní projevy dobrovolné skromnosti v praxi

1.3.1.1 Doprava

Mezi nejčastěji používaný dopravní prostředek dnes v průmyslově rozvinutých zemích patří automobil. Je symbolem prosperity, autonomie, bohatství, síly, pokroku. Peter M. Bode se domnívá, že síla a mobilita podvědomě souvisí s civilizací. Pouze staří, nemocní, děti, chudí a duševně méněcenní jsou nemobilní.⁷² Svým automobilem a rychlou jízdou lidé ukazují svou moc a schopnost. Automobil se stal „prodloužením osobnosti“ a neodmyslitelnou součástí našeho života.

Na první pohled je však jasné, že současný automobilismus s sebou nese mnoho negativních následků. „Auta jsou největším celosvětovým zdrojem znečištění ovzduší. Spotřebovávají třetinu neobnovitelných světových zásob nafty a produkují polovinu světového znečištění ovzduší.“ To má za následek i čím dál tím vyšší výskyt onemocnění u lidí. Znečištěný vzduch přitom musí dýchat většinou bohužel ti, kdo sami neřídí – ženy a děti.⁷³

⁷² LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno : Veronica, 1994. s. 57. ISBN 80-85368-18-8.

⁷³ HAISOVÁ, M. HAUSEROVÁ, E. *Peníze nebo život : kudy ven z pastí konzumerismu*. Praha : Gaia, 1998. s. 33.

Ještě vyšší daň za rozvinutý automobilismus než poškozené zdraví představuje přímo smrt lidí i zvířat. Např. roku 2009 jen v České republice na silnicích zahynulo 832 osob⁷⁴. Ne vždy za nehodu může bezprostředně řidič; automobil může mít technickou závadu, naskytne se neřešitelná dopravní situace atd. Spousta řidičů je ale bezohledná, sami se cítí být pány silničního provozu a chodci jsou pro ně méněcenní, zdržují je na přechodech a podle toho se k nim řidiči chovají – nepozorně, netaktně, nebezpečně.

V neposlední řadě je nutné vzít v potaz ničení krajiny, které souvisí s výstavbou silnic a dálnic. Např. v Německu představuje větší ekologickou zátěž než automobil sám. „Přirozené ekosystémy jsou zničeny, zabetonovány nebo zality asfaltem.“⁷⁵

Automobil tedy představuje jakýsi „návrat do prvoroh“, říká Jan Keller. V tuto dobu byla na Zemi pustá, kamenitá, vůči životu nehostinná poušť. Trvalo mnoho milionů let, než se tu objevili první primitivní mikroorganismy a rostlinstvo začalo vydechovat kyslík a vytvořily se tak podmínky pro život. Člověk však začal postupně a systematicky nahrazovat povrch planety, na niž je plně odkázán, anorganickými prvky, začal „budovat infrastrukturu“, která umožňuje pohyb strojům, které přeměňují kyslík na sloučeniny a plyny, které jsou pro nás nedýchatelné. Murray Bookchin konstatuje, že „dochází k posunutí evolučních hodin směrem nazpět, k ranějšímu, více anorganickému světu, který není schopen podporovat komplexní formy života včetně lidského druhu“.⁷⁶

Proto je automobil nežhavějším kandidátem na radikální změnu, když se hovoří o změnách životního stylu. Někteří lidé se již odklánějí od používání automobilu. Nezavrhují automobilismus úplně, ale snaží se používání auta omezit na minimum, tak aby se nestali jeho otroky, ale aby jim bylo auto dobrým pomocníkem. Nebo automobil nevlastní vůbec a k nutné přepravě využívají

⁷⁴ *Statistika nehodovosti* [online]. [31.1.2010].

<<http://www.policie.cz/clanek/statistika-nehodovosti-178464.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>>.

⁷⁵ LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd.

Brno : Veronica, 1994. s. 60. ISBN 80-85368-18-8.

⁷⁶ KELLER, J. *Naše cesta do prvoroh : o povaze automobilové kultury*. 1. vyd.

Praha : Sociologické nakladatelství, 1998. s. 9-10. ISBN 80-85850-64-8.

vlakové a veřejné dopravy, jízdních kol a vlastních nohou, pokud to vzdálenost dovolí.

Jízdní kolo je podle výzkumu Librové nejtypičtější atribut vlastnictví, který dobrovolně skromní mají. Kola používají jako dopravní prostředek např. při cestě do zaměstnání, ale i při výletech a dalších rodinných akcích.⁷⁷ Ve městech je kolikrát přeprava na kole rychlejší než autem. Za kolo se dá také připevnit závěsný vozík, ve kterém lidé vozí děti, nákupy a zvířata. Nezanedbatelný je také pozitivní vliv jízdy na kole na lidské zdraví a kondici, konstatují dobrovolně skromní.

Ti, kdo využívají jiné druhy dopravy než automobil ale zdůrazňují, že netvrdí, že si ho nikdy v budoucnu nepořídí. Jiní zase vypovídají, že automobil dokonce vlastnili, ale postupně dospěli k názoru, že jej už z nějakého důvodu nechtějí nebo nepotřebují.⁷⁸ Někteří si dokonce nevlastnění automobilu užívají. Nemusejí se tlačit v dopravní zácpě, hledat parkovací místa, starat se o stav vozidla, plnou nádrž a nervovat se při svízelných dopravních situacích. Tzv. „požitkáři“ si užívají, když mohou v klidu sedět v železničním vagónu, sledovat ubíhající krajinu nebo se nechat vézt řidičem autobusu.⁷⁹

1.3.1.2 Turismus

Neklid moderního člověka a potřeba se někam neustále přemísťovat může pramenit z naší antropologické vlastnosti, kdy jsme se stále jako sběrači, lovci a pastevci stěhovali. Rozdíl je ale v rychlosti a vzdálenosti pohybu po krajině. Zatímco dříve se lidé pohybovali vlastní chůzí – tedy pomalu a na malé vzdálenosti – dnes jsme schopni se díky moderním technologiím za několik málo hodin dostat do vzdálené země či dokonce na jiný kontinent. Cestování do dalekých a exotických destinací se stalo životním způsobem, otázkou sociální prestiže, módou.

⁷⁷ LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno : Veronica, 1994. s. 104. ISBN 80-85368-18-8.

⁷⁸ Tamtéž s. 122.

⁷⁹ LIBROVÁ, H. *Vlažní a váhaví : (Kapitoly o ekologickém luxusu)*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 2003. s. 214 - 218. ISBN 80-7239-149-6.

Lidé ale často ani nemají jasnou představu, proč do konkrétní destinace jedou / letí / plaví se. Chtějí pouze „vypadnout“ z koloběhu všedních dnů, odpočinout si, užít si. Nic z toho ale není dostatečným racionálním důvodem pro masové ničení třeba i dříve civilizací nedotknutých míst na Zemi.⁸⁰

Pro rozvoj turismu je nutné v dané zemi rozvinout příslušnou infrastrukturu, která zahrnuje silnice, parkoviště, vodovodní síť, elektrické přípojky a mnoho dalšího, co moderní turista očekává. Zabírá půdu a také negativně ovlivňuje okolní ekosystémy například tím, že je tříští na menší části.⁸¹ Hlavně v rozvojových zemích je zřetelně vidět dopad masového turismu. Zvlášť nároky na vodu, která je v teplých vyhledávaných oblastech velmi vzácná, jsou vysoké. Musí se čerpat z velkých hloubek a velkých prostor a např. místní rolníci nemohou zavlažovat svá pole, protože na jednoho turistu se denně počítá několik stovek litrů vody.

Tím se dostáváme k dalšímu problému masového neboli tvrdého turismu. Nejenže devastuje místní přírodu, ale i místní obyvatele a jejich kulturu. Národní zvyky a tradice jsou rychle nahrazeny monokulturou, na kterou jsou turisté zvyklí. Také tradiční řemeslnické práce jsou v úpadku a suvenýry se vyrábějí na pásech, aby stihly uspokojovat chtivé turisty a domorodé zvyky, hudba, tanec atd. jsou zneužity jako divadlo pro bohaté turisty. Další problémy může způsobovat sporé oblečení turistů např. v islámských zemích nebo tzv. sexturismus, který, stejně jako AIDS, kvete hlavně v Thajsku.⁸²

Vedle tohoto tvrdého turismu se už ale vynořuje nový, měkký turismus. Někteří lidé jsou ochotni zřít se výhod masového turismu ve prospěch přírody a obyvatel v hostitelských zemích. Ještě silnějším motivem je ale možná to, že lidé chtějí prožít svou dovolenou v co nejpůvodnějších podmínkách dané země. Západoněmečtí zastánci měkkého turismu tedy nabádají, aby si lidé předem dobře rozmysleli, co od své dovolené očekávají, zda někomu neublíží, jestli

⁸⁰ LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno : Veronica, 1994. s. 65-67. ISBN 80-85368-18-8.

⁸¹ *Jaký je rozdíl mezi turistikou, ekoturismem, šetrnou turistikou a agroturistikou?* [online]. 27.07.2009 [31.1.2010]. <<http://www.naboso.org/news/jaky-je-rozdil-mezi-turistikou-ekoturismem-setrnou-turistikou-a-agroturistikou/>>.

⁸² LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno : Veronica, 1994. s. 69-70. ISBN 80-85368-18-8.

musí skutečně opustit svůj domov, zda již docenili hodnotu svého blízkého okolí atd.⁸³

Když už někam cestujeme, měli bychom se chovat tak, abychom neničili místní přírodu a obyvatele. Charakteristiku a rozdíly mezi měkkým i tvrdým turismem (viz příloha č. 1) formuloval Robert Jungt, který je považován za otce nového turismu.⁸⁴

Příkladem měkkého turismu může být např. ekoturismus, který je orientovaný k přírodě a trvale udržitelnému rozvoji. Je to cestování zodpovědné a pomáhá chránit přírodu i život místních obyvatel. Ekoturista se aktivně zajímá o destinaci a obyvatele, které navštíví a předem se na návštěvu připravuje samostudiem.

Také agroturistika se snaží o udržitelnost. Jedná se hlavně o využívání technologií, které nepoškozují životní prostředí. Agroturisté se též zaměřují na posilování sociálních vazeb s místními obyvateli. Ubytovacím zařízením bývá většinou farma, kde turisté nejen bydlí a relaxují v okolí, ale také pomáhají na statku a spojí tak aktivity rekreačně turistické se zemědělským způsobem života.

Mezi druhy turismu, který je přátelský k přírodě, můžeme zařadit i tzv. „batůžkaření“ - nezávislé cestování. Lze jej považovat za protiproud masového turismu. Nevyužívá jeho nabídek a organizovaných cest. „Batůžkáři“, většinou mladí lidé, podnikají cesty individuální, v páru nebo ve skupině několika málo přátel. Využívají levného nenáročného ubytování, stanování či spaní pod „širákem“, nesou si jen to nejnnutnější v batohu a přepravují se nejčastěji autostopem.⁸⁵

Hana Librová ve svém výzkumu zjistila, že dobrovolně skromní většinou nikam necestují, zůstávají doma, případně se vydávají s dětmi „na vandr“. Daleké cesty je nelákají, jezdí spíše po České republice či na Slovensko. Pouze několik málo by se rádo podívalo do zahraničí, nejčastěji na sever, ale i přesto zůstávají doma, kvůli dětem a nedostatku prostředků. Postupem času jsou však

⁸³ Tamtéž s. 74-75.

⁸⁴ Tamtéž s. 72.

⁸⁵ *Turismus ve vztahu k přírodě* [online]. 24.03.2009 [31.1.2010].
<<http://www.naboso.org/news/alternativni-formy-cestovani-a-mekky-turismus/>>.

čím dál tím více spokojeni být o dovolené doma a mají odpor ke klasickým dovoleným u jižního moře pořádaných cestovními kanceláři.⁸⁶

1.3.1.3 Zaměstnání a peníze

Aby lidé mohli jezdit na luxusní dovolenou ve svém luxusním automobilu, o kterých byla řeč v posledních kapitolách, musí mít hodně peněz, a tudíž dobře placené zaměstnání. Moc a síla se dnes vyjadřují penězi, za které si pak můžeme pořídit „nezbytné“ hmotné i nehmotné statky, abychom okolí ukázali, že jsme v životě úspěšní, „že jsme to někam dotáhli“.

Koloběhem vydělávání a utrácení se však často dostáváme do pastí. Zaměstnání je pro obyčejné smrtelníky „povinné“, nijak jinak nezískají potravu, sebevědomí a vážnost v očích druhých.⁸⁷ Peníze již nejsou prostředkem, ale cílem a smyslem života a podstatou se stalo vlastnění: „kdo nic nemá, není ničím“⁸⁸. Přitom např. Henry David Thoreau během svého života u Waldenu zjistil, že člověk chudý, ale vyrovnaný, se může mít stejně dobře jako bohatý v paláci, a že když je skromný, tak mu stačí pracovat pouze šest týdnů v roce, aby uhradil všechny své životní náklady, a zbytek času může věnovat odpočinku a studiu.⁸⁹

Podobně přemýšlejí i dobrovolně skromní. Jak vyplývá z výzkumu Librové, spokojí se s menším příjmem. Kdyby chtěli příjmy vyšší, museli by rezignovat na životní přístup, pro který se vědomě rozhodli. Většinou v rodině pracuje pouze jeden rodič, dokáží vyžít z jednoho platu a konstatují, že není problém se přizpůsobit tomu, co mají. Zaměstnání si nevybírají podle výše platu, ale podle svých zájmů.

Navíc se tito lidé často věnují i dalším činnostem (např. pořádají kulturní akce v obci, spolupracují na vydávání místních časopisů apod.), za které nejsou placeni, dokonce na ně ještě někdy sami přispívají.

⁸⁶ LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno : Veronica, 1994. s. 108. ISBN 80-85368-18-8.

⁸⁷ KELLER, J. *Abeceda prosperity*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 1997. s. 141. ISBN 80-85765-98-5.

⁸⁸ FROMM, Erich. *Mít nebo být?*. 2. vyd. Praha : Naše vojsko, 1994. s. 20. ISBN 80-206-0469-3.

⁸⁹ THOREAU, H D. *Walden, aneb, Život v lesích*. 6. vyd., 2. v tomto překladu. Praha ; Litomyšl : Paseka, 2006. s. 64. ISBN 80-7185-671-1.

Finanční rezervy dobrovolně skromní často nemají, mnozí jsou dokonce zadluženi, mnoho jich žije tzv. od výplaty k výplatě, nebo rezervy mají, ale nevyužívají je, protože je nakupování nebaví či přímo obtěžuje. Spotřeba není smyslem jejich života, jsou orientováni jinak.⁹⁰

1.3.1.4 Bydlení, domácnost a spotřeba

Většina prosperujících a konzumně zaměřených lidí dnes míří do velkých měst. Nabízí jim totiž vše, co moderní člověk od života očekává – zaměstnání, zábavu, nákupní centra. To vše je ve městě nablízku, dostupné téměř dvacet čtyři hodin denně a umožňuje pohodlný život.

Domácnosti jsou vybaveny moderně s ohledem na potřeby jejich obyvatel a jsou energeticky náročné. Samozřejmostí jsou dnes předměty jako lednice, myčka nádobí, automatická pračka, mikrovlnná trouba, videorekordér, televizor, mobilní telefon, osobní počítač, motocykl, jízdní kolo či osobní automobil. Oblečení a bot má dnes každý většinou tolik, že je ani nestačí unosit. To vše hraje ve prospěch dnešní konzumní společnosti, ekonomiky, obchodníků.

Naopak skromnost je nežádoucí. „Společnost prosperity se nebuduje pro askety, a už vůbec ne pro lidi s tržně nezajímavou duchovní orientací.“ Lidé, kteří vyjdou s málem, jsou pro neviditelnou ruku trhu jako tetanus, jsou horší než zloději, protože se proti nim nelze pojistit a nedají se ani zažalovat. Prosperita je založena na rychlé obnově čehokoliv podle aktuální módy, vše je jen provizorní a nevydrží déle než jednu sezónu, aby se muselo rychle nakoupit nové.⁹¹

Různé studie o ekologicky příznivém životním způsobu a práce z environmentální psychologie ukazují, že dnešní lidé jsou čím dál tím více přichylní ke svému obydlí. Je pro ně útočiště a zdroj pohody v dnešním napjatém a konfliktním světě, místo pro utváření jedince, kde se cítí jako nezávislá osobnost, která může ve svém bytě navazovat díky předmětům a

⁹⁰ LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno : Veronica, 1994. s. 101-102. ISBN 80-85368-18-8.

⁹¹ KELLER, J. *Abeceda prosperity*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 1997. s. 116. ISBN 80-85765-98-5.

vzpomínám na svou minulost.⁹² Proto naše obydlí a domácnost hraje významnou roli v našem životě.

Podle Librové je dobrovolně skromný život možný jak ve městě, tak na venkově. Je dokonce pravděpodobné, že skromný obyvatel města má menší ekologickou stopu než obyvatel venkova, kde je člověk náročnější co se týká prostoru nebo každodenního dojíždění do zaměstnání. Pro skromný život je důležitá spotřeba domácnosti, která ve městě nemusí být vyšší než na venkově. Venkov má ovšem jednu velkou výhodu a tou je možnost samozásobení zeleninou, ovocem a částečně i masem, otopem atd.⁹³

Výzkum Librové ukázal, že většina dobrovolně skromných žije na venkově nebo se z města chtějí odstěhovat. Mají k venkovu pozitivnější vztah, město je unavuje, rozptyluje, ruší.⁹⁴

Vybavení jejich domácností je velmi prosté. Obsahuje málo nábytku, zato plno „neužitečných“ předmětů, ke kterým mají majitelé nějaký zvláštní osobní vztah. Většina vybavení je zděděná nebo koupená „z druhé ruky“. Většinou nechybí vysavač, automatická pračka či chladnička, ale fritovací hrnec, mikrovlnná trouba nebo novější barevný televizor nebyl téměř nikde. Naopak jiné předměty jako např. šicí stroj, jízdní kolo a nářadí domácí dílny jsou ve skromných rodinách samozřejmé. Obecně nemají rádi složité stroje, rádi pracují s těmi jednoduchými jak v domácnosti, tak na zahradě. Mnoho skromných ale používá v zaměstnání např. počítač či přímo vlastní osobní telefon. (O automobilech už byla řeč v kapitole Doprava.) Z malého množství domácích spotřebičů vyplývá i malá spotřeba vody a elektrické energie.

Dobrovolně skromní rádi používají a opravují rozbité přístroje i vše ostatní, dokud je to možné. To samé se týká i odívání. Své oblečení si šijí, přešívají staré kousky či nakupují v „second-hand“ obchodech. Když se oblečení poškodí, opraví ho a nosí do poslední nitky, protože k němu mají

⁹² LIBROVÁ, H. *Vlažní a váhaví : (Kapitoly o ekologickém luxusu)*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 2003. s. 176. ISBN 80-7239-149-6.

⁹³ *Rozhovor s Hanou Librovou* [online]. 9. 8. 2009 [31.1.2010].

<<http://respekt.ihned.cz/c1-38006280-rozhovor-s-hanou-librovou>>.

⁹⁴ LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno : Veronica, 1994. s. 113-114. ISBN 80-85368-18-8.

osobní vztah. Móde nepodléhají, přesto je pro ně estetika a osobitost oblečení důležitá.⁹⁵

1.3.1.5 Stravování

I strava se dnes stala způsobem, jak ukázat, „že se máme dobře“. Lidé nakupují v supermarketech, kde je k dostání vše, na co si jen můžou vzpomenout. Stalo se dokonce módou strávit s rodinou o víkendu celý den v supermarketu a zakončit jej večeří v restauraci. Přes týden se stravujeme v závodních a školních jídelnách či ve „fastfoodech“ ve stoje, s rodinou se u jídla až na výjimky nepotkáme.

Děti často nemají ponětí, odkud se potraviny berou. Nevědí, že se ovoce a zelenina musí vypěstovat, že maso a mléko nám dávají zvířata, a že chléb nevyrostl v obchodě. Pokud se doma alespoň občas vaří, tak spíše z polotovarů, aby příprava jídla nezabrala mnoho času, který „nemáme“.

Dostatek obchodů a jídla v nich ale nepřináší pouze pozitiva. Přejídání a nezdravá strava spolu s nedostatkem pohybu způsobuje mnoho civilizačních nemocí. Např. v období socialismu bylo výrazem „bohatství“ každodenní konzumace masa. I když už je dnes známá škodlivost zvýšeného příjmu živočišných potravin, v roce 2008 lidé v České republice zkonsumovali skoro stejné množství kilogramů masa jako ovoce a zeleniny⁹⁶ (viz příloha č. 2) na jednu osobu.

Jak dokazují propagační vegetariánské kampaně, lidé konzumující maso jsou o 22% častěji hospitalizováni než dlouhodobí vegetariáni. Vegetariánství také snižuje riziko onemocnění srdce a cév o 30% a pravděpodobnost rakoviny tlustého střeva o 40%.⁹⁷

Dalším negativním faktorem je to, v jakých podmínkách žijí zvířata, jejichž maso jíme. Často celý svůj život stráví v těsném boxu stojící ve vlastních exkrementech. Tady se dostáváme i k etické stránce stravování, která je právě

⁹⁵ Tamtéž s. 103-107.

⁹⁶ *Spotřeba ovoce a zeleniny v hodnotě čerstvé (na obyvatele a rok)* [online]. 30.11. 2009 [31.1.2010]. <<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/3004-09>>.

⁹⁷ LIBROVÁ, H. *Vlažní a váhaví : (Kapitoly o ekologickém luxusu)*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 2003. s. 183. ISBN 80-7239-149-6.

pro vegetariány důležitá.⁹⁸ Stejně tak je důležitá otázka ekologická. „Na ploše dvou hektarů se užíví 1 člověk konzumující maso, 14 vegetariánů a 50 veganů.“⁹⁹

I tam, kde je dostatek obchodů a supermarketů, se ale objevují pokusy o skromnost v jídle. Někteří lidé vědí, že není třeba se sytit do zásoby, skromnost ve stravování je součástí jejich postmateriálního životního způsobu. Důvody jsou různé, např. etické, ekologické a zdravotnické, o kterých již byla řeč.¹⁰⁰

Jak se vymanit z bezmyšlenkovité konzumace čehokoli a vytvořit si k jídlu vztah, který jsme „poměštěním“ a vzdálením se od přírody ztratili, radí W. Berry:

- Podílejme se na produkci potravin, pokud je to možné. Pěstujme něco k snědku na zahradě, na dvorku či aspoň v květináči. Založme kompost, kde krásně uvidíme koloběh živin a energie.
- Připravujme si jídlo sami a s láskou.
- Pátřejme po původu potravin, které kupujeme, a po způsobu, kterým bylo průmyslově vyrobeno a zpracováno.
- Kupujme produkty vypěstované co nejbližší našemu domovu. Jsou nejčerstvější, nejlépe kontrolovatelné a navíc obsahují „ideu“ místa.
- Posílit vztah ke světu přírody a pochopit živý organismus nám pomůže soužití s domácími užitkovými zvířaty.¹⁰¹

Již v roce 1986 byla v městečku Bra v Piemontu založena společnost Slow food. „Je klubem gurmánů, kteří trvají na svém právu mít radost z kvalitního jídla a vína, a výrobců čelících standardizaci pokrmů. Společně se stavějí proti snahám velkých producentů manipulovat spotřebitelem.“ Slow food také klade důraz na zachování historicky vzniklé pestrosti odrůd zeleniny, ovoce, plemen hospodářských zvířat a na udržení rejstříku krajových jídel a

⁹⁸ LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd.

Brno : Veronica, 1994. s. 77. ISBN 80-85368-18-8.

⁹⁹ LIBROVÁ, H. *Vlažní a váhaví : (Kapitoly o ekologickém luxusu)*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 2003. s. 184. ISBN 80-7239-149-6.

¹⁰⁰ LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd.

Brno : Veronica, 1994. s. 75-76. ISBN 80-85368-18-8.

¹⁰¹ Tamtéž s. 78.

nápojů. Podporuje drobné zemědělce a chovatele, zejména ekozemědělce, protože se intenzivně zajímá o environmentální souvislosti. Členové také kritizují nízké ceny potravin, protože považují za podezřelý fakt, že naši prarodiče utratili za jídlo 50% z domácího příjmu, zatímco my dnes pouze 15%. Přesto si ztěžujeme, když se cena potravin zvedá, i když jsme ochotni dát mnohem vyšší částky peněz za drahé dovolené.¹⁰² To ukazuje náš vztah k jídlu – je to pro nás často nedůležitá a povrchní záležitost.

Dobrovolně skromní, které zkoumala Hana Librová, se stravují velice jednoduše. Přiklání se k pokrmům staré české kuchyně chudých vrstev, na talíři se objevují hlavně obiloviny, luštěniny, zelenina a brambory, maso jen zřídka nebo vůbec. Charakteristická je pro ně ale tolerance k jakémukoli přístupu k jídlu.

Většina domácností má alespoň malou, častěji však velkou zahradu, na které pěstují velkou část ovoce, zeleniny a bylinek, které spotřebují. To byl také většinou důvod, proč se rozhodli bydlet na venkově: aby měli možnost samozásobení. Někteří se od něj po čase a po neúspěších odklonili, jiným naopak s postupem času chuť k zahradničení rostla.¹⁰³

1.3.1.6 Bohatý život skromnými prostředky

Jak dokládají rozhovory s dobrovolně skromnými uskutečněné v rámci již několikrát zmíněného sociologického výzkumu Hany Librové, život ve skromnosti rozhodně není život „chudý“. Je naplněn mnoha aktivitami, které jsou ale vždy směřovány jinam než k nákupu a spotřebě.

Pro skromné má veliký význam rodina. Většina jich žije ve spokojených manželstvích, sexuálně více či méně zdrženlivě, mají více dětí, než je v populaci průměr a často žijí úspěšně vícegeneračně. Provdané ženy jsou většinou v domácnosti a starají se o děti, ale přesto narušují tradiční pojetí maskulinity a femininity a jejich činnosti se netýkají pouze rodiny, ale širšího sociálního okolí. Stejně tak muži mají zase některé „ženské“ záliby. Některé

¹⁰² LIBROVÁ, H. *Vlažní a váhaví : (Kapitoly o ekologickém luxusu)*. 1. vyd. Brno : Doplněk, 2003. s. 177-178. ISBN 80-7239-149-6.

¹⁰³ LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno : Veronica, 1994. s. 105-106. ISBN 80-85368-18-8.

rodiny mají závažně postižené dítě, přesto se neuzavřeli do sebe a naopak se angažují na životě v obci a pracují pro ostatní lidi. Je pro ně tedy typické i „otevření do širšího lidského společenství“ a mimorodinný altruismus. V místě bydliště mají také mnoho přátel a kladné vztahy se sousedy.

Jak by se na první pohled nemuselo zdát, dobrovolně skromní mají kladný vztah k hospodám, restauracím, kavárnám a nepohoršují se nad alkoholem, cigaretami a nočním bujarým životem. Hospoda je spojena s představou přátel, setkávání a projednávání praktických věcí týkajících se např. chodu obce, o který se většinou sami aktivně zajímají a účastní se ho. Často jsou sami starosty, místostarosty či členy nejrůznějších komisí. Snaží se probudit kulturní a společenský život v obci, zabývají se amatérským divadlem, píší regionální knížky, fotografují akce v obci, organizují přednášky, koncerty a další společenské události na lokální úrovni.

Všichni dotazovaní také vyjádřili svůj kladný vztah k životu na venkově, kde mají větší klid a jsou blíže k přírodě. Můžou tu mít také zahradu a domácí zvířata a tedy se částečně samozásobovat. Typická je přítomnost psa v domácnosti nebo alespoň touha jej mít, či láska k psům ze sousedství. Časté je i rozhodnutí obnovit zemědělské hospodaření na rodovém statku či renovace venkovské usedlosti získané z restitucí či jako danajský dar, kde chtějí vytvořit základní podmínky pro obyvatelnost.

Pomoc přírodě je další sférou aktivit, které dobrovolně skromné naplňují. Někteří se aktivně zabývají ochranou zvířat, jiní do ní investují své peníze či si dokonce vybrali své zaměstnání tak, aby se v jeho rámci mohli ochranou přírody, ale i jinými svými oblíbenými aktivitami, zabývat. Jde např. o sociální práci, uměleckou tvorbu atd. Často podnikají, ale ve zvláštních oborech jako je šití hraček, prodej náboženské literatury, alternativní soukromé zemědělství atd. Nikdy ale nejde o snahu prostřednictvím podnikání zbohatnout a prorazit, ale spíše se chtějí vymanit ze závislosti na institucích, časového stresu a chtějí dělat něco, co má podle nich smysl.

Respondenti sami říkají, že nemají žádné „koníčky“ v pravém slova smyslu. Své aktivity berou jako okrajové činnosti, které nejdou v lidské existenci příliš hluboko. Je zajímavé, že mají až odmítavý vztah ke sportu, přestože

někteří v minulosti sport pěstovali. Vidí jej jako ztrátu času, jeho smysl jim uniká, vyjímaje pouze turistiku a vodáctví.

Jedním ze základů života tázaných dobrovolně skromných je náboženství. Většina se přihlásila k nějakému typu víry, např. ke křesťanství. Obnovuje se sociální role faráře na malém městě a hlavně mladí duchovní se tu snaží o obnovu společenského života. Zároveň ale padla kritika směrem k minulé i současné praxi církví jako institucí, k negativním stránkám „tradiční“ víry a morálce křesťanů. V dalších případech šlo o víru v existenci nějakého vyššího principu či panteistické chápání světa.

Další neodmyslitelnou součástí života dobrovolně skromných je umění. Věnují se aktivně hudbě, doma mají hudební nástroje, na které společně s dětmi hrají. Na stěnách se objevují obrazy, originály děl velkých světových autorů či reprodukce vytvořené samotnými obyvateli nebo jejich přáteli. Umí ocenit umění i půvab a krásu malých a zdánlivě obyčejných věcí a radovat se z nich.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Tamtéž s. 109-120.

2 Možnosti začlenění tématu dobrovolné skromnosti na ZŠ

Existuje mnoho způsobů, jak veřejnost seznámit s hlavními myšlenkami a podstatou dobrovolné skromnosti. Jedním z nich je zařadit toto téma již do obsahu základního vzdělávání a vycházet přitom z rámcového vzdělávacího programu (RVP), který nabízí mnoho možností, jak nejrůznější témata (a tedy i téma dobrovolné skromnosti) do výuky zařadit. Záleží na každé jednotlivé základní škole, zda chce toto téma ve svém školním vzdělávacím programu (ŠVP) zmínit a žáky s ním seznámit.

2.1 Vzdělávací oblasti

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP ZV rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí (Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví a Člověk a svět práce), které jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory.¹⁰⁵

Do několika těchto vzdělávacích oblastí je možno zařadit různými způsoby téma dobrovolné skromnosti a jejích hlavních myšlenek. Velice vhodné se mi k tomu zdají následující oblasti:

Člověk a jeho svět (jediná oblast koncipována pouze pro 1. stupeň ZŠ) – tato oblast je dále dělena do pěti tematických okruhů, z nichž se jeden nazývá Rozmanitost přírody a v jeho rámci se žáci učí mimo jiné o vzniku a vývoji života na planetě Zemi, poznávají rozmanitost a proměnlivost živé i neživé přírody a jsou vedeni k tomu, aby si uvědomili, že Země a život na ní tvoří jeden nedílný celek, ve kterém jsou všechny hlavní děje v rovnováze a souladu, ale mohou být člověkem narušeny a potom těžko obnovovány. Na základě praktického pozorování okolní krajiny a dalších informací se žáci učí sledovat a

¹⁰⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Se změnami provedenými k 1. 7. 2007. Praha: VÚT, 2005. s. 10. Staženo z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma>.

hodnotit vliv lidské činnosti na krajinu a hledat možnosti, jak ve svém věku přispět k ochraně přírody, zlepšení životního prostředí a k trvale udržitelnému rozvoji.¹⁰⁶

Člověk a společnost (pro 2. stupeň ZŠ) – žáci se mimo jiné učí účtě k přírodnímu prostředí¹⁰⁷, v Občanské výchově v tematickém okruhu Mezinárodní vztahy, globální svět konkrétně o globalizaci, jejích projevech, kladech a záporech; významných globálních problémech a způsobech jejich řešení.¹⁰⁸

Člověk a příroda (pro 2. stupeň ZŠ) – celá tato oblast je zaměřena na poznávání přírody v rámci několika vzdělávacích oborů, např. ve Fyzice se vyskytuje téma Energie, kde se žáci mimo jiné učí hodnotit výhody a nevýhody využívání různých energetických zdrojů z hlediska vlivu na životní prostředí, v Přírodopisu se dozvídají základní informace o ekologii¹⁰⁹ a v Zeměpisu o životním prostředí.¹¹⁰

Člověk a zdraví (pro 2. stupeň ZŠ) – zdraví je jedním ze základních předpokladů pro aktivní a spokojený život a pro optimální pracovní výkonnost. Proto se poznávání a praktické ovlivňování rozvoje a ochrany zdraví stává jednou z priorit základního vzdělávání a žáci se např. v rámci oboru Výchova ke zdraví a Tělesná výchova seznamují s tím, že „zdraví člověka je chápáno jako vyvážený stav tělesné, duševní a sociální pohody. Je utvářeno a ovlivňováno mnoha aspekty, jako je styl života, zdravotně preventivní chování, kvalita mezilidských vztahů, kvalita životního prostředí, bezpečí člověka atd.“¹¹¹

¹⁰⁶ Tamtéž s. 29-30.

¹⁰⁷ Tamtéž s. 35.

¹⁰⁸ Tamtéž s. 42.

¹⁰⁹ Tamtéž s. 51.

¹¹⁰ Tamtéž s. 54.

¹¹¹ Tamtéž s. 64.

2.2 Průřezová témata

Dále je možné se tématem dobrovolné skromnosti zabývat v rámci průřezových témat, která jsou povinnou součástí základního vzdělávání a škola musí na 1. i 2. stupni zařadit všechna průřezová témata, která jsou uvedena v RVP ZV. Průřezová témata se prolínají se vzdělávacími oblastmi a reprezentují okruhy aktuálních problémů současného světa. Patří mezi ně Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova.¹¹²

Téma dobrovolné skromnosti je možné zařadit např. v rámci Osobnostní a sociální výchovy, Výchovy demokratického občana, Výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchovy či Environmentální výchovy:

Osobnostní a sociální výchova - učivem se zde stává žák sám a běžné situace každodenního života. „Jejím smyslem je pomáhat každému žákovi hledat vlastní cestu k životní spokojenosti založené na dobrých vztazích k sobě samému i k dalším lidem a světu.“¹¹³

Výchova demokratického občana – toto téma má mezioborový a multikulturní charakter. V obecné rovině vychovává k hodnotám jako je spravedlnost, tolerance, odpovědnost, v konkrétní rovině rozvíjí kritické myšlení, vědomí svých práv a povinností a porozumění demokratickému uspořádání společnosti.¹¹⁴

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech – téma podporuje globální myšlení a mezinárodní porozumění a jako princip prostupuje celým základním vzděláváním. Podstatou je výchova budoucích evropských občanů jako zodpovědných a tvořivých osobností, v budoucnu schopných flexibility v občanské, pracovní i osobní sféře. „Rozvíjí vědomí evropské identity při

¹¹² Tamtéž s. 82.

¹¹³ Tamtéž s. 83.

¹¹⁴ Tamtéž s. 85.

respektování identity národní. Otevírá žákům širší horizonty poznání a perspektivy života v evropském a mezinárodním prostoru a seznamuje je s možnostmi, které jim tento prostor poskytuje.“¹¹⁵

Multikulturní výchova – seznamuje žáky s rozmanitostí různých kultur, jejich tradicemi a hodnotami a rozvíjí smysl pro toleranci, spravedlnost a solidaritu. Zároveň pomáhá žákům uvědomovat si i svoji vlastní kulturní identitu, tradice a hodnoty.

Environmentální výchova – vede k pochopení komplexnosti a složitostí vztahů člověka a životního prostředí, tj. k pochopení nezbytnosti postupně přejít k udržitelnému rozvoji a odpovědnosti chování společnosti i každého jedince. Pomáhá uvědomovat si rozvoj vztahů mezi člověkem a životním prostředím při přímém poznávání aktuálních hledisek ekologických, ekonomických, vědeckotechnických, politických a občanských, hledisek časových i prostorových, i možnosti variant řešení environmentálních problémů. Vede také žáky k aktivní účasti na ochraně a utváření životního prostředí a ovlivňuje v zájmu udržitelnosti rozvoje lidské civilizace životní způsob a hodnotovou orientaci žáků.¹¹⁶

Právě v těchto vzdělávacích oblastech a průřezových tématech je možnost vést žáky k šetrnému životnímu způsobu, pomoci tvořit jejich hodnoty a postoje k přírodě a planetě Zemi a být také sám jako učitel vzorem.

¹¹⁵ Tamtéž s. 87.

¹¹⁶ Tamtéž s. 91.

3 Média

3.1 Média a moderní společnost

V moderní společnosti se stále více používá slovo médium. Média, a především masmédia, mají v dnešní době obrovský význam, protože jsou zdrojem informací, názorů a postojů, které nás ovlivňují v mnoha směrech.

Slovo médium „vychází z latiny a znamená prostředek, prostředníka, zprostředkující činitel – tedy to, co něco zprostředkovává, zajišťuje¹¹⁷“. S pojmem médium se setkáváme v mnoha oborech a obory, které se věnují sociální (mezilidské) komunikaci, označují pojmem médium to, co zprostředkovává někomu nějaké sdělení, tedy médium komunikační.¹¹⁸

V obecném slova smyslu se média (hromadné sdělovací prostředky) zabývají „produkcí, reprodukcí a distribucí vědomostí (znalostí) široce chápaných souborů symbolů, majících důležitý význam pro zkušenost v sociálním světě“. Ve svých příjemcích, jimiž mohou být diváci, posluchači, čtenáři atd., sdělovací prostředky ovlivňují samotnou konstrukci sociální skutečnosti, jejich osobní představy o ní, čímž mohou vytvářet vlastní další novou realitu.¹¹⁹

Mezi hromadné sdělovací prostředky se počítají ta média, která mají masový charakter. V dnešní době jsou tedy hlavními masmédií tisk, rozhlas, televize a internet.¹²⁰

„Mediální komunikace představuje v pozdně moderních společnostech velmi významný zdroj zkušeností, prožitků a poznatků pro stále větší okruh příjemců.“¹²¹ Tyto sdílené zkušenosti, prožitky, poznatky, postoje a názory jsou pro moderního člověka velmi důležité, aby se mohl úspěšně začlenit do společnosti. Schopnost zpracovat, vyhodnotit a využít podněty přicházející z okolního světa totiž čím dál tím více znamená zpracovat, vyhodnotit a využít

¹¹⁷ JIRÁK, J. KOPPLOVÁ, B. *Média a společnost*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. s. 16. ISBN 978-80-7367-287-4.

¹¹⁸ Tamtéž s. 16.

¹¹⁹ FORET, M.: *Komunikace s veřejností*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994. s. 45. ISBN 80-210-1034-7.

¹²⁰ Tamtéž s. 46.

¹²¹ JIRÁK, J. KOPPLOVÁ, B. *Média a společnost*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. s. 11. ISBN 978-80-7367-287-4.

podněty, které přicházejí z médií. Tato mediální sdělení jsou ale přitom velmi nestejnorodá a jejich předkládaná podoba je výsledkem řady vlivů a postupů, které příjemci zůstávají skryty.¹²²

„Obecně platí, že studiem médií zvyšuje jedinec, skupina či celá společnost možnost kontroly nad tím, jaké interpretace světa, lidí, dějů, vztahů a hodnot média nabízejí.“¹²³ Veškerá medializovaná sdělení jsou totiž interpretace a studiem médií se může zvyšovat schopnost se orientovat v okolním světě, jehož jsou média součástí. Proto lze považovat schopnost rozumět médiím za základní výbavu moderního člověka.¹²⁴

3.2 Moc a vliv médií

Panuje obecně rozšířená víra, že média mají moc (vliv), ale přitom existuje jen malá shoda v tom, jaká tato moc je. Podstatná moc médií spočívá v tom, že se podílejí na včleňování jedince do společnosti (socializace), na utváření jeho hodnot, norem, postojů a na utváření podoby společnosti a vztahů, které se v ní vyskytují. Proto se často vyskytuje snaha média ovládnout, kontrolovat jejich působení a využití.¹²⁵

Velmi významná je ekonomická moc médií, protože mediální průmysl zaměstnává tisíce lidí a dalším tisícům zajišťuje nepřímou obživu například tím, že podporuje nákup věcí, které musí někdo vyrobit.¹²⁶

Média vstupují do našich každodenních životů. Díky médiím padají hranice bezprostřední komunikace a můžeme díky nim komunikovat na velké prostorové i časové vzdálenosti. Tisk, telegraf, telefon, rozhlas, televize, internet a další postupně zrychlily šíření informací a pronikly do soukromého prostoru příjemců – do domovů, aut, nákupních center atd. a díky stále novějším technologiím obsazují i další prostory.

¹²² Tamtéž s. 11.

¹²³ BURTON, G. JIRÁK, J. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: BARRISTER & PRINCIPAL, 2001. s. 14. ISBN 80-85947-67-6.

¹²⁴ Tamtéž s. 14.

¹²⁵ Tamtéž s. 15.

¹²⁶ Tamtéž s. 16.

Jsou významným zdrojem informací a zábavy. Podle výzkumů veřejného mínění prováděných ve Velké Británii devadesát procent dotazovaných získává informace z televize a většinou jim věří. V České republice např. roku 1998 sledovalo v hlavním vysílacím čase televizní stanice přes tři a půl milionu obyvatel ČR, tedy něco přes třetinu obyvatel.¹²⁷

Vidíme tedy, že v současnosti mají média obrovský vliv na postoje, myšlení i jednání lidí, protože každý den vstupují do našich životů, a proto nás mohou ovlivnit i co se týče naší informovanosti a postojů k problematice dobrovolné skromnosti.

¹²⁷ Tamtéž s. 18-19.

4 Mediální analýza

4.1 Výběr média a použité metody a postupy zkoumání

Pro mediální analýzu jsem vybrala deník Mladá fronta Dnes, protože je to podle Unie vydavatelů nejčtenější seriózní deník v České republice za rok 2009¹²⁸. Zkoumala jsem Liberecké vydání, protože v Liberci studuji, za období od 1. 7. 2009 do 31. 12. 2009.

Každý den jsem hledala články, které souvisí s dobrovolnou skromností na internetové verzi MF Dnes (<http://zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp>), kde je každý den aktuální vydání tohoto deníku. Dny, které jsem neměla přístup k internetu, jsem později zpětně dohledávala v tištěné verzi MF Dnes v Krajské vědecké knihovně v Liberci. Procházela jsem všechny rubriky a části MF Dnes Libereckého vydání kromě přílohy Víkend a Magazínu MF Dnes.

Pro hledání článků, které přímo obsahují termín „dobrovolná skromnost“ jsem využila elektronický archiv článků MF Dnes¹²⁹ za období od 1. 1. 1999 do 31. 12. 2009, protože se vyskytuje velice zřídka. Zmíněný elektronický archiv již vyhledává ve všech rubrikách, částech, přílohách i regionálních vydáních MF Dnes.

4.2 Kritéria výběru článků

Jak jsem již zmínila, článků, ve kterých se vyskytuje přímo termín „dobrovolná skromnost“ nebo se píše o tomto tématu a lidech, kteří žijí dobrovolně skromně, je velmi málo. Během deseti let se jich objevilo dvacet devět. V období od 1. 7. 2009 do 31. 12. 2009 jsem se tedy zaměřila na analýzu článků, které se zabývají tématy, které s dobrovolnou skromností souvisí:

- Obecné články - příroda, krajina, zvířata
- Specifické články - pomoc přírodě, ochrana přírody, krajiny, lidí, zvířat
- Třídění a zpracování odpadů
- Ekologické a ekonomické chování

¹²⁸ UNIE VYDAVATELŮ. *Media project* [online]. [19.2.2010]. <<http://www.uvdt.cz/Upload/771.pdf>>.

¹²⁹ Mediální služby NEWTON [online]. [19.2.2010]. <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp>>.

- Doprava
- Dálnice R 35
- Summit o klimatu v Kodani
- Ostatní

Články s některým z těchto témat se v MF Dnes ve zkoumaném časovém období vyskytovaly téměř denně, někdy v menším, jindy ve větším množství. Identifikovat, které články lze k tématu dobrovolné skromnosti ještě zařadit, a které už ne, je ale velice těžké a často jde o subjektivní názor.

4.3 Roztřídění témat článků

Témata článků jsem rozdělila do třech skupin podle toho, jak úzce s dobrovolnou skromností souvisí – zda jsou myšlenky dobrovolné skromnosti hlavním tématem článků (1), součástí článků (2) nebo se přímo týkají lidí, žijících v nějakém ohledu dobrovolně skromně (3):

Myšlenky dobrovolné skromnosti jsou hlavním tématem článků

- Obecné články - příroda, krajina, zvířata
- Specifické články - pomoc přírodě, ochrana přírody, krajiny, lidí, zvířat
- Třídění a zpracování odpadů

Myšlenky dobrovolné skromnosti jsou součástí článků

- Ekologické a ekonomické chování
- Doprava
- Dálnice R 35
- Summit o klimatu v Kodani
- Ostatní

Články, které se týkají konkrétních lidí žijících v nějakém ohledu dobrovolně skromně

Na závěr jsem zařadila analýzu již výše zmíněných dvaceti devíti článků, ve kterých se objevil termín „dobrovolná skromnost“, a úvahu nad tématem, který se podle mého názoru dobrovolné skromnosti také týká, ale MF Dnes jej tak neprezentuje.

Články, ve kterých se objevil termín dobrovolná skromnost

Témata, která se dobrovolnou skromností nezabývají, i když by dle mého názoru měly

4.4 Analýza článků

Při analýze jednotlivých skupin a témat článků jsem se zabývala těmito faktory:

- Četnost článků
- Druh článků (zpráva, komentář, rozhovor)
- Obsah článků
- Souvislosti (v jakých souvislostech je článek prezentován)
- Podrobnost článků a výstižnost vysvětlení
- Vyznění (pozitivní, negativní, neutrální)

4.4.1 Myšlenky dobrovolné skromnosti jsou hlavním tématem článků

4.4.1.1 Obecné články - příroda, krajina, zvířata

Láska k přírodě, krajině a zvířatům je jedním z projevů dobrovolné skromnosti. Obecných článků o tomto tématu se objevilo několik desítek, konkrétně jsem jich identifikovala 58, a to v mnoha rubrikách MF Dnes: *Z domova, Ze světa, Téma dnes, Publicistika, Názory* atd. Nejvíce však v části *Liberecký region MF Dnes* (cca 70% článků) a to pravděpodobně proto, že téma krajiny a přírody se čtenářů týká hlavně v místě jejich bydliště.

Články byly většinou aktuální zprávy o stavu přírody, krajiny a zvířat, popřípadě komentáře k aktuálnímu dění v této oblasti a objevilo se i několik rozhovorů s kompetentními odborníky.

Co se týče zaměření článků, byly z nejrůznějších oblastí. Nejčastěji se objevovalo téma ničení přírody lidskou činností. Za největší problém je považována stavba nových silnic, hypermarketů, rodinných domů, firemních budov a elektráren, které narušují původní ráz krajiny a následně mizí mnoho druhů zvířat i rostlin. S výstavbou a používáním nových objektů souvisí i zhoršující se ovzduší, které způsobuje problémy nejenom přírodě, ale i lidem (bolesti hlavy, časté nemoci dýchacích cest, malá odolnost vůči virózám a dalším nemocem atd.).

V průběhu října a listopadu 2009 se často psalo o kácení desítek stromů v Turnově kvůli budování nové kanalizace v ulici Skálově a Aleji legií. Boj vedli radní města Turnov, kteří argumentovali tím, že vést kanalizaci na místě stromů je mnohem levnější než pod silnicí, a že tyto stromy prý stejně za pár let odejdou. Ekologové ale oponovali, že staré a nemocné stromy samozřejmě jednou nahradí nové, ale pořád to bude alej.

V Libereckém kraji bylo také aktuálně probíraným tématem těžba vápence na Železnobrodsku, uranu v Podještědí a čediče na Tlustci. Opět se ochránci přírody obávají, že bude těžbou narušen ráz krajiny a ohroženo mnoho druhů rostlin a zvířat.

MF DNES také pravidelně informuje o dalších změnách týkajících se přírody, krajiny a zvířat, ať už jsou tyto změny způsobeny lidmi, nebo ne. Příkladem je globální oteplování, tání ledovců a změny počasí v ČR během posledních let (prudké bouře, povodně) či přibývání a ubývání některých druhů rostlin a zvířat.

Využití volného času v přírodě a lokální turistice se věnovaly články, které informují o nově vybudovaných parcích, klidových zónách, naučných stezkách a jejich zajímavostech.

V neposlední řadě se mnoho článků zabývalo aktuálním tématem Libereckého kraje: zeleň v Liberci. Zeleň zachycuje prach, vytváří kyslík, tlumí hluk, zvlhčuje vzduch a pozitivně působí na psychiku člověka. Proto se např.

nezisková organizace Čmelák snaží prosadit potřebnost zeleně v Liberci a omezit její prodávání, likvidování a stavění na jejím původním místě.

Mnoho článků souviselo s aktuálními událostmi, výzkumy a novými vědeckými poznatky týkajícími se této problematiky. Některé byly pouze informační a tudíž stručné, jiné se problematikou zabývaly dopodrobna a následovaly komentáře odborníků či čtenářů. Mnoho článků bylo doplněno přehlednými tabulkami, grafy a fotografiemi, které logicky doplňovaly daný text.

Shrnutí:

Články byly vesměs psány s podtextem, který naznačoval lítost nad zhoršujícím se stavem přírody a vyzýval čtenáře k logickému uvažování, šetrnému chování a úctě k přírodě.

4.4.1.2 Specifické články - ochrana přírody, krajiny, lidí, zvířat

Empatie a ochota pomáhat svému okolí – přírodě, krajině, lidem i zvířatům je také součástí konceptu dobrovolné skromnosti. Článků s tímto zaměřením jsem identifikovala 47 a to např. v rubrikách *Kultura*, *Z domova*, *Ze světa* a opět hlavně v části *Liberecký region MF Dnes*, kde se nacházelo přibližně 70% článků. Objevovaly se náhodně, pouze v případě aktuálního dění v této oblasti se vyskytlo více článků najednou během krátké doby.

Články byly ve většině případů zprávy o konkrétní pomoci přírodě, lidem či zvířatům a výzvy autorů k pomoci. Komentář a rozhovor se objevil pouze jeden.

Nejvíce článků informovalo o konkrétní pomoci přírodě ze strany ochránců přírody, ekologických aktivistů a dobrovolníků z řad občanů. Jednalo se zejména o záchranu a obnovu lesů, rašelinišť, parků, rozšíření chráněných území, národních parků, výsadbu stromů či dobrovolné uklízení odpadků z krajiny – např. u silnic nebo přehrady (v Jablonci nad Nisou).

Pomoc lidem byla také častým námětem článků. Jednalo se především o informování o nejruznějších festivalech a beneficích, které čtenáři mohou navštívit a finančně tak podpořit ty, kteří to potřebují (těžce nemocní, postižení

atd.) Zmíněny byly také peněžní sbírky na pomoc jednotlivým lidem či organizacím s konkrétními tipy, jak přispět a na co budou peníze použity.

Nejméně článků z této skupiny se věnovalo pomoci zvířatům. Konkrétně informovaly o lidech či institucích (chovatelské stanice, útulky atd.), které se nějakým způsobem zabývají pomocí zvířatům, a o jejich aktuální činnosti.

V Libereckém kraji byla v září nejvíce diskutovaným tématem rezervace tmy a zkoumání světelného znečištění v kraji. Z důvodu škodlivého působení umělého osvětlení na život spousty živočichů, kteří tmu ke svému životu potřebují, a na zdraví lidí, pro které je spánek v temnotě mnohem zdravější, bylo plánováno otevření rezervace tmy v Jizerských horách. Zároveň se uskutečnil projekt, který v tomto rozsahu nemá v Evropě obdoby: na několik málo chvil se zhasla všechna veřejná světla (pouliční lampy) ve většině měst a obcí Libereckého kraje a odborníci zkoumali, z jaké části se na tzv. světelném znečištění podílí veřejné osvětlení a jaké vlivy mají další zdroje světla.

Zajímavé je, že v několika člancích o pomoci přírodě, lidem a zvířatům se objevila jména známých populárních osobností (např. Dan Bárta, Paul McCartney), kteří se nějakým způsobem v této pomoci angažují. Pravděpodobně se autoři článků domnívají, že oblíbené osobnosti mají na čtenáře pozitivní vliv a ti si je díky sympatiím zvolí za svůj vzor a budou chtít jejich chování napodobit.

Články byly většinou podrobné, popisující různé názory a postoje. Předkládané informace byly vždy dostatečné k pochopení problematiky daného tématu a ponechávaly prostor pro utvoření vlastního názoru čtenáře.

Shrnutí:

Články, které popisovaly pomoc a ochotu zlepšit stav přírody či životy lidí a zvířat, působily velice pozitivním dojmem a nenásilně čtenáře vyzývaly ke stejnému jednání. Vždy bylo zdůrazněno, proč je potřeba daný stav zlepšit a co je pro to možné udělat.

4.4.1.3 Třídění a zpracování odpadů

O třídění a zpracování odpadů jako o jedné z možností ekologicky uvědomělého chování a šetrného přístupu k přírodě se píše poměrně málo, během zkoumaného období jsem identifikovala 12 článků. Objevovaly se převážně v části *Liberecký region MF Dnes* a to pravděpodobně proto, že téma odpadů je prakticky zaměřené, a proto je lépe o něm čtenáře informovat na lokální úrovni. Téma odpadů se objevovalo náhodně čas od času v různých rubrikách MF Dnes, pouze v jednom vydání se objevilo více článků najednou, kde jim byla věnována celá rubrika *Test*.

Články byly většinou prezentovány jako zprávy o aktuálním stavu možností třídění odpadu v různých městech – stále častější je v tomto ohledu např. možnost třídit biologický odpad. Dalším častým tématem byla recyklace odpadu a následná výroba mnoha užitečných věcí, ať už se jedná o předměty denní potřeby jako je např. oblečení, obuv, lahve atd. nebo o umění, což otevírá prostor pro fantazii a zároveň šetří přírodu. Objevovaly se také články, které čtenářům radily, jak konkrétně třídit odpad, aby to mělo smysl a případná následná recyklace byla možná.

Články byly vesměs podrobné a vysvětlovaly problematiku velice výstižně s ohledem na laickou veřejnost tak, aby ji byli lidé schopni pochopit a podle toho jednat. Pouze několik zpráv bylo stručných a vyloženě informačních o stavu třídění odpadů a jeho možném zlepšení.

Shrnutí:

Vyznění článků bylo ve většině případů pozitivní, povzbuzující k třídění odpadů, vysvětlující, proč to má smysl a doplněné mnoha konkrétními příklady z praxe.

4.4.2 Myšlenky dobrovolné skromnosti jsou součástí článků

4.4.2.1 Ekologické a ekonomické chování

Součástí dobrovolné skromnosti je i ekologické myšlení a chování, které zbytečně nezatěžuje přírodu. Několik článků (identifikovala jsme jich celkem 18) se jimi zabývá, ale vždy je čtenáři zdůrazňována hlavně ekonomická stránka

problému, tzn. že když se člověk bude chovat v nějakém ohledu ekologicky, bude to pro něho výhodné, „ušetří“ tím. Přesto je vždy zmíněn i ohled na přírodu. Články se objevovaly převážně v rubrikách *Bydlení*, *Ze světa* a v části *Liberecký region MF Dnes*.

Většina článků (cca 65%) se zabývala alternativními zdroji energie, hlavně v souvislosti s bydlením a domácností a byly prezentovány jako zprávy o nových možnostech v této oblasti doplněné tipy, radami, praktickými návody a fotografiemi.

Aktuálními tématy jsou převážně pasivní či nízkoenergetické domy, které šetří nejen peníze, ale i zdraví jejich majitelů (mají např. lepší systém větrání, a proto se v nich lépe dýchá) a v neposlední řadě i přírodu. S tím souvisí alternativní možnosti vytápění domu, výroba energie pro domácnost, využití dešťové vody atd. Čtenářům jsou předkládány různé varianty, jejich výhody, nevýhody a další doporučení.

Dalším opakujícím se tématem bylo téma: pitná voda z vodovodu versus balená voda. V posledních deseti letech se u nás stalo módou pít balenou vodu která je nejenom mnohonásobně dražší, ale výroba a následná recyklace či likvidace plastových lahví, ve kterých se balená voda prodává, je velmi náročná a zbytečně zatěžuje přírodu. Přitom kvalita vody z vodovodu je v ČR mnohem přísněji a častěji kontrolována a tudíž logicky zdravější. Proto je potěšující zpráva, že v poslední době se mnoho lidí (pravděpodobně i následkem finanční krize) opět vrací k pitné vodě z vodovodu.

Články byly psány podrobně a výstižně, předkládaly čtenáři různé názory na problematiku a s postupem času se k tématům vracely a přinášely aktuální informace.

Shrnutí:

Téma ekologického chování nebylo během zkoumané doby příliš časté, ale když už se nějaký článek objevil, byl velmi inspirativní a podporující šetrný životní styl, i když byly stále zdůrazňovány hlavně jeho ekonomické přednosti.

4.4.2.2 Doprava

Problematika dopravy souvisí s dobrovolnou skromností a zatěžováním přírody také velice úzce. O ekologických možnostech dopravy se ale téměř nepíše, kromě článků o cyklostezkách. Dohromady jsem tedy identifikovala 16 článků na téma dopravy, v nichž hrály roli (kromě bezpečnosti na silnicích, financí atd.) i myšlenky dobrovolné skromnosti. 14 článků se nacházelo v části *Liberecký region MF Dnes*, zbylé 2 v rubrice *Cestování a Léto*.

Články byly ve většině případů zprávy o aktuálním dění v dopravě – cyklistické, automobilové či vlakové. Objevilo se také několik komentářů, kdy byli čtenáři tázáni na názor k určitému aktuálnímu problému. Téma cyklostezek bylo také několikrát prezentováno jako tipy na cyklovýlety po okolí.

Jak již bylo řečeno, většina článků se zabývalo cyklostezkami, cyklotrasami a cykloturistikou, která s dobrovolnou skromností souvisí. Články informovaly o stavu cyklostezek a cyklotras v Libereckém kraji, o plánovaných změnách jejich délky, o zajímavostech, bezpečnosti a byly doplněny konkrétními tipy na cyklovýlety po okolí s praktickými radami. Ve většině článků byla zdůrazňována i problematika financí, které jsou na budování cyklotras vynakládány, a nebezpečnost jízdy na kole po běžných silnicích ve městech i mimo ně.

Vyskytly se také zprávy o strmém nárůstu počtu automobilů v Libereckém kraji, který způsobuje problémy hlavně v centech některých měst, která nejsou uzpůsobena pro takto hustou dopravní situaci. Také pěší chodci si stěžují na nebezpečnost městských ulic a připadají si mezi automobily jako „ohrožené druhy“.

Naopak pozitivní krok v oblasti dopravy přinesla Opuskarta v Libereckém kraji, která slouží jako jízdenka, peněženka i průkazka do knihovny, a přitáhla mnoho lidí do hromadné veřejné dopravy, což bude přínos nejen pro dopravní situaci kraje, ale i pro životní prostředí.

Články byly stručné, ale výstižné a obsahovaly převážně praktické informace o dopravě v Libereckém kraji. Negativně působily zprávy o problémech s financemi, které jsou potřeba na výstavbu či opravy cyklostezek, a o problematické dopravní situaci ve velkých městech kraje.

Shrnutí:

Články o cyklostezkách a cyklovýletech inspirovaly čtenáře k jízdě na kole místo automobilem a ukazují, že volný čas se dá trávit v přírodě s rodinou či přáteli, tedy způsobem šetrným k přírodě, a ne pouze nakupováním v supermarketu.

4.4.2.3 Dálnice R35

S dopravou souvisí i kontroverzní dálnice R35, v poslední době velice diskutované téma Libereckého kraje (proto jsem jej zařadila do samostatné skupiny). Článků o dálnici R35 jsem identifikovala 16 během zkoumaného období, a až na jeden se všechny vyskytovaly v části *Liberecký region MF Dnes*.

O výstavbě dálnice R35, která by měla spojit severní a východní Čechy a odlehčit tak dálnici D1, se hovoří již několik let. Ministerstvo dopravy, životního prostředí, ekologové, aktivisté, starostové a obyvatelé měst a obcí, kolem kterých by měla dálnice vést a mnoho dalších se nemůže dohodnout, kudy a jak dálnici vést, aby byla co nejkratší, nejlevnější a aby co nejméně v negativním smyslu ovlivnila životy lidí, kteří by v její blízkosti museli žít a krajinu, kterou by dálnice vedla.

Existují 3 varianty, kudy by mohla dálnice vést. Nejvíce kontroverzní je tzv. superseverní trasa, která by protнула Český ráj, světově uznávaný geopark UNESCO. Stavba této trasy by prý také byla ze všech 3 možných nejdražší. Paradoxně tato trasa ale zatím u politiků vyhrává, a to i přesto, že ekologové, aktivisté i občané naléhají, aby se zamysleli a nenarušili tak významný a krásný kus krajiny, jakým Český ráj je.

Články týkající se dálnice R35 byly většinou podrobné, velmi výstižné a obsahovaly mnoho úhlů pohledu na problém. Vyskytlo se mnohem více komentářů než v předešlých skupinách, které vyjadřovaly názory politiků, občanů, ekologů a mnoha dalších, kterých se toto téma týká. Kromě finančního hlediska bylo zvažováno i hledisko etické a ekologické, které souvisí s myšlenkami dobrovolné skromnosti.

Shrnutí:

Téma dálnice R35 je velmi ožehavé, protože proti sobě stojí zkvalitnění a zjednodušení dopravy a ochrana přírody. Z článků jsem měla dojem, že jejich autoři nevědí, na čí stranu se přidat anebo svůj názor záměrně ani okrajově nevyjadřovali, aby si čtenáři na celou problematiku udělali názor vlastní podle svého žebříčku hodnot.

4.4.2.4 Summit o klimatu v Kodani

Celosvětový summit o klimatu se roku 2009 konal v Kodani. Na summitu se měla dojednat klimatická dohoda o tom, jak bude lidstvo šetrnější k planetě Zemi. Jde hlavně o vypouštění skleníkových plynů, kterým je prisuzován významný efekt v globálním oteplování. Článků, které se týkaly tohoto summitu, jsem identifikovala 29, z nichž se cca 90% nacházelo v rubrice *Ze světa*.

Články byly většinou zprávy o přípravě, průběhu a výsledcích summitu, často doplněny rozhovory a komentáři odborníků – klimatologů.

Summit probíhal od 7. do 18. prosince a již před jeho zahájením se vyskytl „klimatický skandál“ v podobě ukradené a zveřejněné korespondence, která naznačovala, že přední klimatologové „přibarvovali“ studie o vlivu lidské činnosti na globální oteplování, a že si tímto faktem nejsou zdaleka tak jisti, jak veřejně prezentují. To vyvolalo řadu dohadů o tom, jak skutečně lidstvo působí na planetu Zemi, a zda můžeme vědcům ještě důvěřovat.

Jednání v Kodani mělo přinést novou světovou dohodu o klimatu, která by měla nahradit protokol z japonského Kjóta o snižování emisí skleníkových plynů, který platí do roku 2012. Již od začátku však vše nasvědčovalo tomu, že žádná nová dohoda tento rok nevznikne, což se nakonec skutečně stalo, protože mnoho zemí není ochotno emise snížit, zejména z finančních důvodů (nechtějí přijít např. o velké zisky z oblasti energetiky). Jedná se především o velmoci jako je Amerika, Čína či Rusko, které dokonce zastává názor, že Rusko je studená země a trocha oteplení mu neuškodí. Stejně přemýšlí např. i Čína, která tvrdí, že jejich záznamy ukazují, že po prudkém stoupání teplot následuje jejich stabilizace, což bývá pro Čínu spíše výhodné, protože stabilní a teplé počasí rovná se prosperita.

Články byly většinou podrobné, vysvětlující do detailů změny klimatu i všech dalších problémů, které by s novou smlouvou souvisely. Celkové vyznění problematiky summitu o klimatu bylo spíše negativní a průběh i výsledek summitu byl popisován s jistou skepsí a zklamáním.

Shrnutí:

Summit o klimatu se nezabýval výhradně klimatem planety Země, jak by to pravděpodobně mělo být. Velkou roli v rozhodování a výsledku hrály finance a fakt, že to, co bude za několik stovek let, politiky až tak nezajímá. Čtenáři je neustále připomínán jeden z názorů, že vliv lidské činnosti na změnu klimatu není prokázáný, a že zájem o tuto problematiku může být spíše projevem nového náboženství, jak mimo jiných tvrdí i prezident České republiky, Václav Klaus.

4.4.2.5 Ostatní

Do poslední skupiny jsem zařadila články, které nějakým způsobem s dobrovolnou skromností také souvisí, ale tematický se nehodí do žádné z předešlých skupin. Tyto články jsem identifikovala pouze 4, ale jejich výběr je velice subjektivní záležitostí.

První článek s názvem *Globální oteplování změní modlitbu* se vyskytoval v rubrice *Ze světa* a zabýval se změnou modlitby, kterou chtějí provést obyvatelé dvou silně katolických vesnic na jihu Švýcarska. Dříve Bohu nabízeli ctnostný život výměnou za ochranu před Aletschským ledovcem, největší údolní masou ledu v kontinentální Evropě. Nyní se ale kvůli globálnímu oteplování chtějí změnit svou modlitbu a prosit za jeho zachování.

Druhý článek s názvem *Nerozumné konzumné*, publikovaný v rubrice *Názory*, popisuje, jak lidé nerozumně konzumují a ničí tak přírodu. Politici, ekonomové a obchodníci však tento současný trend podporují a vyzývají, ať žijeme dnes a nemyslíme na zítřek. Autor článku však varuje, že za naše jednání budeme v budoucnu platit daň v podobě vykácených pralesů, vyschlých řek a mrtvých moří.

Každý týden se během letních prázdnin v MF Dnes objevily *Recepty čtenářů* v rubrice *Léto*, které popisovaly, jak si uvařit nejrůznější pokrmy. Můžeme v tom vidět také souvislost s dobrovolnou skromností v tom smyslu, že články čtenáře inspirují a vyzývají k domácímu vaření, místo aby doporučovaly restaurace, kam zajít na oběd či večeři.

Poslední článek, umístěn v rubrice *Vánoční nákupy*, je stejného charakteru jako předešlé téma receptů a nese název *Udělejte si adventní věnec*. Opět článek čtenáři popisuje, jak si doma vyrobit adventní věnec, místo aby vybízel k jeho koupi v obchodě.

Články této skupiny byly vždy stručné, výstižné a lehce pochopitelné. Bohužel se jich objevilo skutečně minimum, proto je obtížné je blíže hodnotit.

Shrnutí:

Většina zkoumaných článků v této práci šlo zařadit do některé z předešlých skupin, proto jich je v této poslední tak málo. Ty, které jsem výše charakterizovala, s myšlenkami dobrovolné skromnosti souvisejí okrajově, ale přesto v nich lze nalézt obdobné myšlenky.

4.4.3. Články, které se týkají konkrétních lidí žijících v nějakém ohledu dobrovolně skromně

Nejméně se píše o konkrétních lidech, kteří žijí v nějakém ohledu dobrovolně skromně. Takovéto články jsem identifikovala pouze 3. Byly to zprávy o životě těchto lidí či jejich osobní výpovědi.

První článek se nazývá *Pod Liščí horou farmaří dvě ženy* a nacházel se v rubrice *Ze sousedních regionů*. Přináší pohled do života dvou žen, které se rozhodly farmařit na Tetřeví a Lesní boudě na úbočí Liščí hory nad Pecí pod Sněžkou. K hospodaření je vyzvalo okolní prostředí a láska ke zvířatům. V minulosti se zde hospodařilo téměř na každé boudě, ale dnes zbyly jen prázdné stráně, a to se tyto ženy rozhodly změnit. Na Lesní boudě dnes žije přes 20 domácích zvířat a její majitelka dokonce získala pro svou farmu nálepku EKO. Současně tu provozuje hostinec s volným ubytováním pro turisty, ale obojí dělá jen pro vlastní potěšení a pro turisty a aby tamější okolí bylo

hezké, protože ekonomicky to není vůbec zajímavé. Hospodářky chválí i správci Krkonošského národního parku, protože hospodaření prospívá ochraně přírody a také rozvoji cestovního ruchu v místech, kde je to z pohledu ochrany přírody žádoucí.

Druhý, velmi stručný článek, který byl umístěn v části *Liberecký region MF Dnes*, je příspěvek čtenáře Oldřicha Jirsáka, mimo jiné vynálezce stroje na nanovlákná. Sám autor vypráví, jak tráví velkou část svých dovolených - pochody podle českých řek. Svou zálibu popisuje jako úžasnou psychickou regeneraci, kdy na cestu nepotřebuje víc než dobrou turistickou mapu. Přespává pod širákem či v hotelech a ubytovnách. Říká, že kdo projezdil Českou republiku pouze autem, neví, jak je krásná a velká.

Poslední článek, nazvaný *V Křížanech vyrůstá první ekodomek ze slámy*, byl publikován také v části *Liberecký region MF Dnes* a líčí, jak Petr Porada se svou přítelkyní a dalšími brigádníky, kteří již mají dost městského smogu a hluku, staví v Křížanech na Liberecku ekodům, kde již také provizorně bydlí. Na výstavbu ekologického domku stačí jen sláma, dřevo a jíl, lze jej postavit svépomocí a jednoduché stavení o ploše 24 metrů čtverečních s obytným podkrovím přijde na zhruba 150 tisíc korun. Mimo to, že je dům levný a energeticky nenáročný, panuje v něm velmi dobré klima a lépe se v něm dýchá. Porada a jeho přítelkyně dříve bydleli v Praze, ale nyní se chtějí věnovat stavbě a životu v ekodomku a v budoucnu i ekologickému zemědělství. Majitelem domu je zatím Peter Skořepa, ale po jeho dostavbě chce dům odprodat. Za Ještědem chce postavit a prodat asi čtyřicet dalších ekodomů, o které je v poslední době značný zájem, protože hodně mladých lidí nyní tíhne k ekologickému bydlení.

Všechny 3 články byly psány s velmi pozitivním podtextem, který popisované chování obdivoval a respektoval. Text byl srozumitelný a příjemně čitelný.

Shrnutí:

I když se o lidech, kteří žijí v nějakém ohledu dobrovolně skromně, píše velmi málo, zmíněné články byly napsány a prezentovány s velkým zájmem o dané téma a pravděpodobně i s cílem inspirovat čtenáře minimálně k zamyšlení o alternativních možnostech života, které může využít.

4.4.4 Články, ve kterých se objevil termín dobrovolná skromnost

Jak již bylo řečeno, přímo termín „dobrovolná skromnost“ se ve zkoumaném období v žádném článku neobjevil, proto jsem se rozhodla analyzovat 29 článků, které jsem dle klíčového slova vyhledala v elektronickém archivu MF Dnes za období od 1. 1. 1999 do 31. 12. 2009. Ne ve všech nalezených článcích byl ale termín „dobrovolná skromnost“ použit ve smyslu životního způsobu, postoje.

V této skupině článků se objevil největší počet rozhovorů – s filosofi, umělci a lidmi, kteří žijí dobrovolně skromně. Dále jsem zaznamenala zprávy a reportáže o dobrovolně skromných lidech či pozvánky na kulturní akce, kde se o dobrovolné skromnosti hovořilo s odborníky na danou problematiku.

Nejvíce článků se zabývá lidmi, kteří žijí dobrovolně skromně. Popisují jejich postoje, hodnoty, střídavý životní způsob, druh zaměstnání (pokud nějaké mají), co je k tomuto životu nasměrovalo, jak k němu dospěli atd. Většina popisovaných lidí je staršího věku, kteří během svého života prožili nejrůznější situace a postupně je to táhlo do přírody, do klidu, kde by měli čas a prostor pro svou rodinu, zvířata a myšlenky. Bylo zmíněno i několik organizací, které sdružují ty, kteří ctí princip dobrovolné skromnosti, poskytují informace, pomáhají a radí v začátcích tohoto životního způsobu atd. Je to např. společnost Venkovská idyla, ekologická organizace Rosa či hnutí Letokruh.

Několik článků propagovalo dobrovolnou skromnost v podobě pozvánek na akce, kde se o tomto tématu diskutovalo s odborníky (např. Ekologické dny 2004, kde byla hostem Hana Librová nebo festival Ekofilm 2006, kde své filmy prezentovala mimo jiných Olga Sommerová, v nichž se zaměřila hlavně na dobrovolnou skromnost). 5 článků také psalo o Open Air Music Festivalu

v Trutnově 2005, který byl tento rok věnován právě dobrovolné skromnosti a všem, kdo si dobrovolně zvolili skromnost jako svou životní cestu.

V jednom článku se termín „dobrovolná skromnost“ objevil v negativním slova smyslu, kde byl tento princip zesměšňován a nazván zeleným náboženstvím dnešní doby.

Články, hlavně rozhovory, byly velmi podrobné a do detailů problematiku popisovaly. Kromě jednoho byly všechny psány s pozitivním pohledem na věc, s obdivem a s cílem oslovit tímto tématem čtenáře.

Shrnutí:

Přestože se termín „dobrovolná skromnost“ vyskytuje v MF Dnes velice málo (29 článků za 10 let), když už se jím nějaká autor zabývá, snaží se dle mého názoru co nejvíce čtenáři přiblížit důvody, proč má tento životní způsob smysl a co nového může do života přinést.

4.4.5 Témata, která se dobrovolnou skromností nezabývají, i když by dle mého názoru měly

Články, které jsem analyzovala a souvisely s dobrovolnou skromností, se vyskytovaly téměř ve všech rubrikách MF Dnes, ale v jedné jsem je postrádala – v rubrice *Sport*. Sport je dnes velkým fenoménem, lidé mají čas sportovat a jsou ochotni za to draze zaplatit. Proto se neustále staví nová sportovní hřiště, sportovní haly, bazény, lanovky a vleky, sjezdové tratě atd.

Často se ale zapomíná na to, že novými budovami i venkovními prostory pro sportování se razantně mění původní vzhled krajiny, z níž také mizí mnoho druhů rostlin a živočichů. Sice už se občas využívají šetrnější možnosti výstavby a užívání sportovišť, ale čtenáři MF Dnes o nich nejsou informováni.

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, jaký obraz dobrovolné skromnosti vytváří vybrané médium - deník Mladá fronta Dnes. Téma dobrovolné skromnosti není obecně masově propagované a stejně tomu bylo podle mého názoru i v MF Dnes během zkoumaného časového období. Výběr článků je ovšem velice subjektivní záležitost, a proto je těžké s naprostou přesností říct, který článek s tématem ještě souhlasí, a který už ne.

Jedno vydání MF Dnes (včetně regionální části) obsahuje přibližně 140 článků a za půl roku, což bylo délka zkoumaného časového období, vyjde přibližně 150 čísel, tzn. dohromady přibližně 21000 článků. Těch, které souvisely s dobrovolnou skromností, a často navíc jen velmi okrajově, jsem během svého výzkumu identifikovala 203. Konkrétní termín „dobrovolná skromnost“ se vyskytnul pouze ve 29 článcích za dobu posledních 10-ti let. Z toho vyplývá, že princip dobrovolné skromnosti jako šetrného životního způsobu podle MF Dnes není příliš zajímavé a žádané téma.

Články se vyskytovaly ve všech rubrikách MF Dnes kromě rubriky Sport, a nejvíce v části Liberecký region. Pravděpodobně proto, že zkoumané téma se čtenářů týká nejvíce na lokální úrovni.

Co se týče druhu článků, nejpočetnější skupinou byly zprávy o aktuálním dění v dané oblasti, větší počet rozhovorů a komentářů se objevil pouze v článcích, které informovaly o dění kolem dálnice R35 a klimatickém summitu v Kodani 2009. Rozhovory a také reportáže se nejvíce vyskytovaly v části, která prezentuje články, ve kterých se objevil přímo termín „dobrovolná skromnost“.

Obsahy jednotlivých článků byly velice odlišné. Věnovaly se obecným tématům jako je příroda, krajina, zvířata, dále specifitějším jako je ochrana přírody, krajiny a zvířat, odpady, šetrné ekologické chování, doprava, summit o klimatu v Kodani atd. Všechna témata měla vždy souvislost s aktuálním dění v ČR i ve světě.

Nejvíce článků psalo obecně o přírodě, krajině a zvířatech. Informovaly o nejnovějších poznatcích a výzkumech v této oblasti, o pozitivních i negativních změnách životního prostředí, o možnostech, jak ho zlepšit a chránit. Články o pomoci přírodě, krajině a zvířatům již byly specifitější a předkládaly informace

o konkrétních činech ze strany ministerstva životního prostředí, ekologických aktivistů, ochránců přírody i občanů. Téma odpadů bylo prezentováno s velmi praktickým zaměřením – radami čtenářům, jak odpady třídit.

Rady, návody a názorné fotografie se také často objevovaly v článcích zaměřených na ekologické a ekonomické chování, ve kterých autoři čtenářům radili, jakým způsobem jednat, aby to co nejméně zatěžovalo přírodu a zároveň i čtenářovu peněženku. Zkoumané články o dopravě, které souvisely s dobrovolnou skromností, se zabývaly hlavně cykloturistikou, která je jednou z možností ekologické a k přírodě „přátelské“ dopravy. V oblasti dopravy pak z hlediska četnosti článků vedlo téma plánované dálnice R35, na jejíž trase se stále nemohou dohodnout ekologové a politici.

Velkou pozornost si vyžádal také letošní summit o klimatu v Kodani, který se konal v prosinci. Již před jeho zahájením byly zveřejněny nemilé důkazy o tom, že vědci možná falšovali výsledky výzkumů o klimatu a i samotný summit nedopadl pozitivně: nová světová dohoda o snižování emisí skleníkových plynů, která měla být výsledkem letošního summitu, nevznikla.

Článků, které se zabývaly konkrétními lidmi, kteří žijí v nějakém ohledu dobrovolně skromně, se vyskytlo nejméně ze všech tematických skupin – pouze 3 za zkoumané časové období. Proto jsem zanalyzovala i 29 článků, které se jimi zabývaly, a ve kterých se i objevil přímo termín „dobrovolná skromnost“ za posledních 10 let. Tyto články vesměs popisovaly životní způsob těchto lidí a důvody, které je k němu postupně dovedly.

Podrobnost a délka jednotlivých článků byla velice různá. Některé byly vyloženě informační, tudíž stručné, a některé, hlavně rozhovory, mnohdy přesahovaly 3 normostrany. Většina článků byla ale napsána velice srozumitelně a výstižně, aby jim porozuměl i čtenář, který není na dané téma odborník.

I přesto, že MF Dnes píše o tématech, která souvisí s dobrovolnou skromností, velice málo, publikované články jsou podle mého názoru psány s viditelným zájmem autora o problematiku s cílem zaujmout čtenáře a inspirovat ho k zamyšlení se nad danými problémy současného světa, které můžeme leckdy sami více či méně svým chováním a životním způsobem ovlivnit.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje:

BARRETT, L. DUNBAR, R., LYCETT, J. *Evoluční psychologie člověka*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 551 s. ISBN 978-80-7178-969-7.

BURTON, G. JIRÁK, J. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: BARRISTER & PRINCIPAL, 2001. 392 s. ISBN 80-85947-67-6.

FORET, M.: *Komunikace s veřejností*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994. 206 s. ISBN 80-210-1034-7.

FROMM, Erich. *Mít nebo být?*. 2. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994. 170 s. ISBN 80-206-0469-3.

HAISOVÁ, M. HAUSEROVÁ, E. *Peníze nebo život: kudy ven z pasti konzumerismu*. Praha: Gaia, 1998. 72 s.

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 232 s. ISBN 80-7178-749-3.

JIRÁK, J. KOPPLOVÁ, B. *Média a společnost*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 208 s. ISBN 978-80-7367-287-4.

KELLER, J. *Abeceda prosperity*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1997. 160 s. ISBN 80-85765-98-5.

KELLER, J. GÁL, F. FRIČ, P. *Hodnoty pro budoucnost*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996. 94 s. ISBN 80-901896-4-4.

KELLER, J. *Naše cesta do prvohor: o povaze automobilové kultury*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. 170 s. ISBN 80-85850-64-8.

KLAUS, V. *Modrá, nikoli zelená planeta*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2007. 164 s. ISBN 978-80-7363-152-9.

KOHÁK, E. *Člověk, dobro a zlo: O smyslu života v zrcadle dějin: Kapitoly z dějin morální filosofie*. 1. vyd. Praha: Ježek, 1993. 271 s. ISBN 80-901625-3-3.

KOHÁK, E. *Zelená svatozář*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. 203 s. ISBN 80-85850-63-X.

KOHÁK, E. KOLÁŘSKÝ, R. MÍCHAL, I. *Závod s časem: Texty z morální ekologie*. 1. vyd. Praha: Torst, 1996. 228 s. ISBN 80-85368-81-1.

LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení : (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno: Veronica, 1994. 218 s. ISBN 80-85368-18-8.

LIBROVÁ, H. *Vlažní a váhaví : (Kapitoly o ekologickém luxusu)*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003. 313 s. ISBN 80-7239-149-6.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Se změnami provedenými k 1. 7. 2007. Praha: VÚT, 2005. 114 s.

THOREAU, H D. *Walden, aneb, Život v lesích*. 6 vyd., 2. v tomto překladu. Praha; Litomyšl: Paseka, 2006. 306 s. ISBN 80-7185-671-1.

Internetové zdroje:

Ekologická stopa. [online]. 7. 1. 2010 [6.4.2010].

<<http://www.ekostopa.cz/ekologicka-stopa>>.

GREŠ, J. *Dobrovolná skromnost* [online]. 19. 03. 2006 [31. 1. 2010].
<http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/vyzvy/_zprava/232944>.

Jaký je rozdíl mezi turistikou, ekoturismem, šetrnou turistikou a agroturistikou?
[online]. 27. 07. 2009 [31. 1. 2010]. <<http://www.naboso.org/news/jaky-je-rozdil-mezi-turistikou-ekoturismem-setrnou-turistikou-a-agroturistikou/>>.

LESCHTINA, J. *Skromní a neklidní* [online]. 29. 6. 2007 [31. 1. 2010].
<<http://hn.ihned.cz/c1-21509400-skromni-a-neklidni>>.

Rámcové vzdělávací programy [online]. [14. 2. 2010].
<<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma>>.

Rozhovor s Hanou Librovou [online]. 9. 8. 2009 [31. 1. 2010].
<<http://respekt.ihned.cz/c1-38006280-rozhovor-s-hanou-librovou>>.

Spotřeba ovoce a zeleniny v hodnotě čerstvé (na obyvatele a rok) [online]. 30. 11. 2009 [31. 1. 2010].
<<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/3004-09>>.

Statistika nehodovosti [online]. [31. 1. 2010].
<<http://www.policie.cz/clanek/statistika-nehodovosti-178464.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>>.

Turismus ve vztahu k přírodě [online]. 24. 03. 2009 [31. 1. 2010].
<<http://www.naboso.org/news/alternativni-formy-cestovani-a-mekky-turismus/>>.

Tvrký versus měkký turismus [online]. 24.03.2009 [7. 4. 2010].
<<http://www.naboso.org/news/tvrdy-versus-mekky-turismus1/>>.

Seznam příloh

1. Tvrdý versus měkký turismus
2. Konzumace zeleniny, ovoce a masa v ČR v letech 1990 - 2008
3. Rozhovor s Hanou Librovou o dobrovolné skromnosti (Český rozhlas) – CD

Příloha č. 1

Tvrdý versus měkký turismus

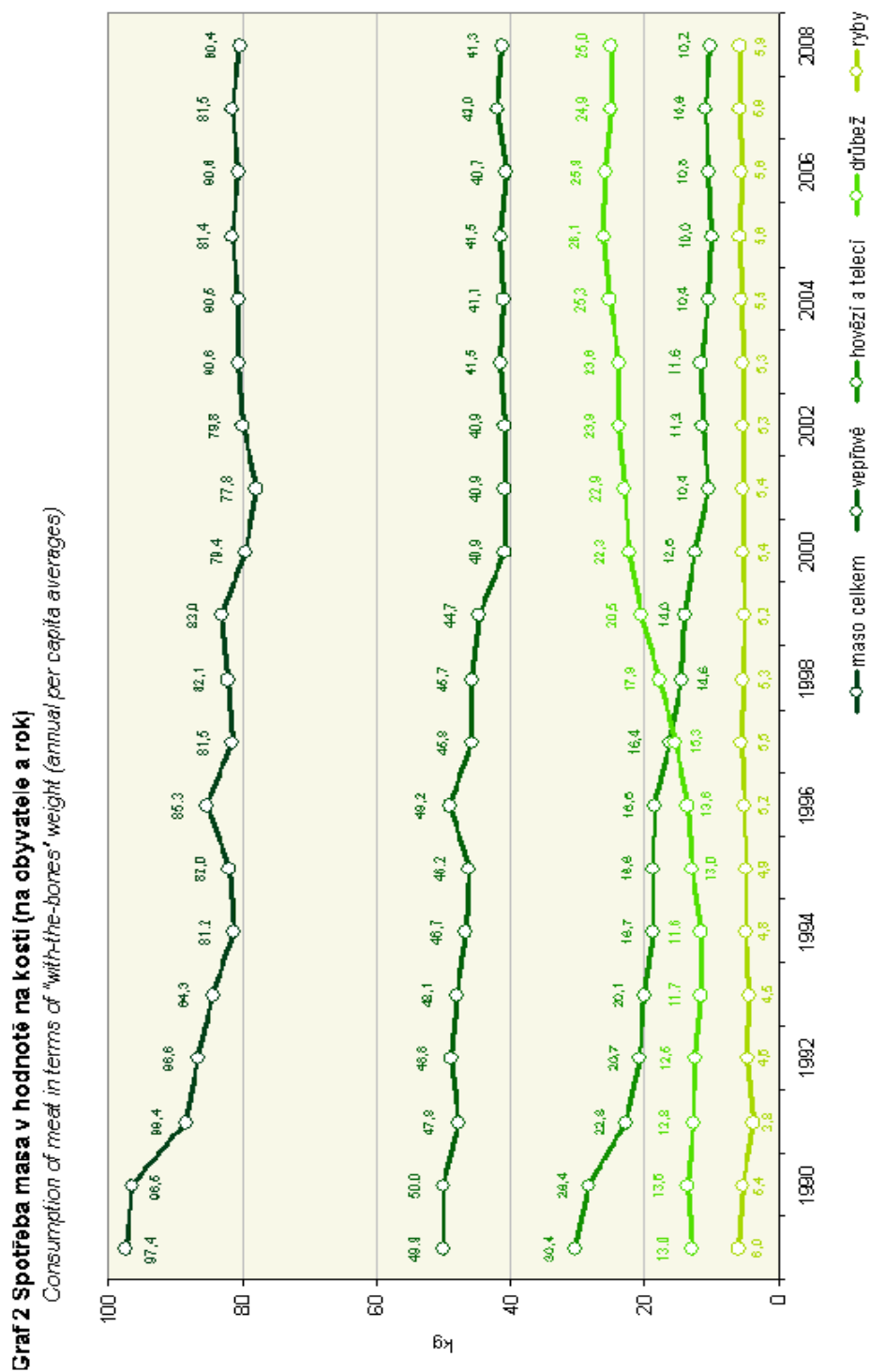
TVRDÝ TURISMUS	MĚKKÝ TURISMUS
masové cestování	individuální rodinné cesty, s malou skupinou přátel
málo času	dost času
rychlé dopravní prostředky	přiměřené a pomalé dopravní prostředky
Daleko	blízko
pevný program	spontánní rozhodnutí podle situace
řízení zvenku (cestovní kancelář)	řízení zevnitř
Importovaný styl života	styl života blízký dané zemi
pamětihodnosti	zážitky
pohodlně a pasivně	s úsilím a aktivně
žádná duševní příprava	příprava vztahující se k dané zemi se znalostí domácího jazyka
bez znalosti domácího jazyka	radost z učení se od domácích
pocit převahy	přivést dárky hostitelům
nákupy, "shopping"	vzpomínky
Suvenýry	nové zážitky
prospekty a pohlednice	kresby, malby
Zvědavost	takt
Hlasitý	tichý

Zdroj: *Tvrdý versus měkký turismus*. 24.03.2009 [7. 4. 2010].

<<http://www.naboso.org/news/tvrdy-versus-mekky-turismus1/>>.

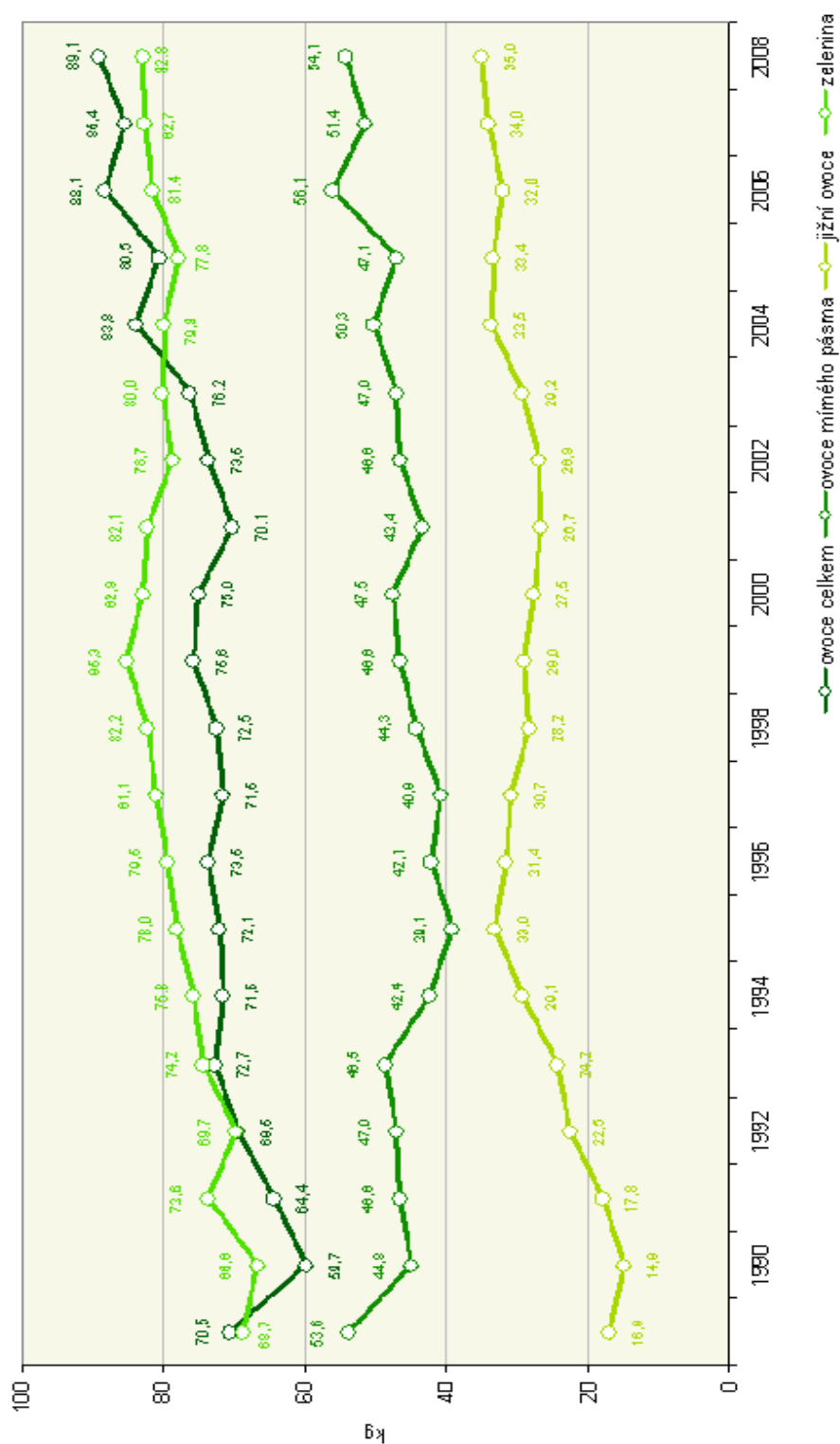
Příloha č. 2

Konzumace zeleniny, ovoce a masa v ČR v letech 1990 - 2008



Graf 4 Spotřeba ovoce a zeleniny v hodnotě čerstvé (na obyvatele a rok)

Consumption of fruits and vegetable in terms of fresh weight (annual per capita averages)



Zdroj: *Spotřeba ovoce a zeleniny v hodnotě čerstvé (na obyvatele a rok)* [online]. 30. 11. 2009 [31. 1. 2010].

<<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/3004-09>>.

Příloha č. 3

**Rozhovor s Hanou Librovou o dobrovolné skromnosti
(Český rozhlas) – na CD**